

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tadeja POVHE

KRŠČANSTVO IN HARE KRIŠNA

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**Tadeja POVHE
Mentor: doc. dr. Aleš ČRNIČ**

KRŠČANSTVO IN HARE KRIŠNA

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

KRŠČANSTVO IN HARE KRIŠNA

Diplomsko delo predstavlja religijo in filozofijo gibanja Hare Krišna, ki je slovenski javnosti še razmeroma nepoznana, ter jo primerja s katolicizmom. Analizira razloge prestopov bivših katolikov v gibanje Hare Krišna tako, da s primerjavo podobnosti in razlik posameznih razsežnosti obeh religij preverja vpliv le teh na vsakdanje življenje vernikov. V analizi uporablja podatke pridobljene z odkritim opazovanjem ter podatke pridobljene s poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji. Ugotovitve potrjujejo domnevo, da so bivši katoliki nadgradili svojo vero v gibanju Hare Krišna, kar pomeni, da prestop ni pogojevalo nezadovoljstvo s samo krščansko doktrino, temveč nezadovoljstvo z interpretacijo samega katoliškega nauka ter nezadovoljstvo z ljudmi, ki so nauke interpretirali. Pripadniki gibanja Hare Krišna imajo v primerjavi s katoliki poleg intenzivnega ter osebnega odnosa z bogom bolj intenzivnejšo religijsko prakso. V preteklosti so številne znanstvene teorije spreobrnitve v druge religije označevale kot 'pranje možganov'. Zaradi kritike tega modela, se kasneje razvijejo druge teorije, ki spreobrnitve začnejo percipirati kot večstopenjski proces spreminjanja posameznika s ciljem duhovnega razvoja.

Ključne besede: religijske konverzije, religioznost, Hare Krišna, katolicizem.

CHRISTIANITY AND HARE KRISHNA

My paper work presents the religion and philosophy of Hare Krishna, which is rather unknown to the Slovene public compared to the Catholicism. It analyses the reasons of the ex-Christians turning to the Hare Krishna religion. It compares the similarities and the differences between both religions and their influence to the common life of the believers. The analyse is made on the basis of the data achieved by the plain observation as well, as by means of the half-structured interviews. The findings confirm the assumption that the main reason why ex-Christians have turned to Hare Krishna is not discontent with the Christian doctrine itself, but mostly with the interpretation of the Catholicism, and mainly with the interprets themselves. The Hare Krishna believers have, compared to the Christians, much more personal and intense relation with their God, as well as much more intense religion praxis. In the past there are various scientific theories, which have defined religion conversions as 'brain washing'. Due to the critics of such models, later on new theories have been developed. They started to observe the conversions as an upgrading process of the believer surching for his higher spiritual level.

Key words: religious conversions, religious, Hare Krishna, Catholicism.

KAZALO

UVOD.....	7
1. GIBANJE HARE KRIŠNA.....	10
1.1 Vede.....	11
1.1.1 Bhagavad-gita.....	16
1.2 Gaudijski vajšnavizem.....	18
1.3 Varna-šrama-dharma.....	18
1.4 Bhakti joga.....	20
1.5 Verovanje.....	21
2. PRIMERJAVA POSAMEZNIH RAZSEŽNOSTI KATOLICIZMA IN GIBANJA HARE KRIŠNA.....	23
2.1 Praktična, ritualna pojavnostna razsežnost.....	23
2.1.1 Zakrament krsta in nama-karana.....	24
2.1.2 Zakrament zakona in vivaha-jagja.....	26
2.1.3 Molitev.....	29
2.1.4 Hrana v Svetem pismu in prasadam.....	31
2.2 Izkustvena, doživljajska, emocionalna pojavnostna razsežnost.....	34
2.3 Narativna, mitska pojavnostna razsežnost.....	36
2.3.1 Stvarjenje ali kozmogoničen mit.....	37
2.3.2 Mit o odrešeniku ali eshatološki mit.....	38
2.3.3 Uničenje kozmosa ali eshatološki mit.....	39
2.4 Etična, legalistična pojavnostna razsežnost.....	42
2.4.1 Deset Božjih zapovedi in štiri regulativna načela.....	42
2.5 Doktrinarna, filozofska pojavnostna razsežnost.....	46
2.5.1 Duša.....	47
2.5.2 Reinkarnacija.....	48
2.6 Socialna in institucionalna pojavnostna razsežnost.....	49
2.7 Materialna pojavnostna razsežnost.....	53
2.7.1 Način oblačenja.....	53

2.8	Posledična razsežnost.....	55
3.	VZROKI SPREOBRNITEV V HARE KRIŠNA.....	58
3.1	Različne teorije spreobrnitev.....	58
3.1.1	Teorija o pranju možganov.....	58
3.1.2	Pregled procesualnih modelov spreobrnitve.....	60
3.2	Raziskava spreobrnitev v Hare Krišna.....	63
	SKLEPNE UGOTOVITVE.....	67
	LITERATURA.....	73
	VIRI.....	74

SEZNAM KRATIC

ISKCON	International Society for Krishna Consciousness ali Mednarodna skupnost za zavest Krišne
RKC	Rimskokatoliška cerkev
GBC	Governing Body Commission ali pooblaščno upravno telo
ZCP	Zakonik cerkvenega prava

UVOD

»Ali bog obstaja?« To temeljno vprašanje je vprašanje mnogih debat sedanjega časa. Ker dejstva slonijo na izkustvih, je sodobni človek razklan med vero in nevero.

Poleg temeljnega vprašanja se porajajo še številna druga vprašanja, ki posredno ali pa neposredno zadevajo boga, kot na primer posmrtno življenje, duša, človekova zavest, podzavest....

Dejstvo je, da mnogim ljudem religija¹ osmišlja življenje tako, da jih vodi skozi njega, mnogim pa ga tudi omejuje.

Poznamo mnogo religij, in kot se v grobem zdi, vsaka podaja različna pravila, katerih naj bi se verniki držali. Prav zaradi različnih vrst religij pa se na svetu pojavlja mnogo konfliktov, ki se lahko sprevržejo v prave vojne, in tako se razblini ideja o povezovalni religiji in postavlja vprašanje o bogu.

Menim, da si filozofije posameznih religij niso nasprotujoče, nasprotujoče si jih naredijo šele ljudje, ki pa so v končni fazi tudi povzročitelji konfliktov. Ravno zaradi tega sem za diplomsko delo izbrala primerjavo dveh religij, in sicer krščanstvo oziroma katolicizem ter *vajšnavizem*² oziroma gibanje Hare Krišna. Ti dve religiji sta za laično oko lahko zelo kontradiktorni, sama pa bi rada dokazala ravno nasprotno. Ko se bom poglobljala v njihove nauke, bom skušala odkriti skupne temelje obeh duhovnih tradicij tako, da bom primerjala religijske prakse obeh religij in skušala najti čim več podobnosti in tudi razlik med njima.

Na samem začetku diplomskega dela, bom podrobneje predstavila religijo in s tem filozofijo gibanja Hare Krišna, ki je slovenski javnosti še kar sveža ali pa razmeroma nepoznana, saj v Sloveniji prevladuje katoliška vera, in sicer je kar 70% Slovenk in Slovencev katolikov (Smrke 2000: 195). Krščanstvo je bilo v preteklosti močna sila v razvoju različnih svetovnih kultur. Tako so na primer mnoga krščanska praznovanja

---

¹ Črnič (2001: 1006) pravi, da razločimo razlike med strokovnimi definicijami religije, ki jih proizvajamo in uporabljamo družboslovci, popularnimi definicijami religije, ki jih proizvaja in uporablja širša javnost ter institucionalnimi definicijami religije, ki jih proizvajajo in uporabljajo različna politična telesa, sodišča ipd. Po Črniču (2001: 1010) bi lahko koren besede *religare*, ki pomeni »povezovati se«, nakazoval na integracijsko funkcijo religije.

² *Vajšnavizem* označuje versko gibanje, kjer verniki, ki se imenujejo *vajšnave* častijo boga *Višnuja* in njegove pojavne oblike, med njimi tudi *Krišno*. Kot *vajšnave*, pogostokrat sebe poimenujejo tudi pripadniki ISKCON-a oziroma gibanja Hare Krišna, kot jim pravimo mi. ISKCON je pravilno le veja Skupnosti za zavest Krišne, je pa na zahodu najštevilčnejša veja. Sem spadajo vsi *gadijski vajšnave*, ki izhajajo iz *Čajtanjevega* reformnega *vajšnavizma*. Recimo ena izmed takih skupin, ki je prijavljena tudi v Sloveniji, je Šri Radha-kunda – Skupnost za zavest Šri Gourange (Črnič 2005a:20).

razglašena za državne praznike, marsikje pa so tudi proti odpiranju trgovin ob nedeljah, saj je to krščanski sveti dan.

Z diplomskim delom bom predstavila tudi predstavnike gibanja Hare Krišna in raziskala razloge prestopa bivših katolikov v to vero.

Glede na raziskavo dr. Črnič³ (2005: 680), Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov, je kar 37.8% slovenskih *bhakt*, ves čas osnovnega šolanja obiskovalo priprave za prvo obhajilo ali birmo.

Dela sem se lotila s poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji, ki so zajemali pet sklopov vprašanj, in sicer sklop vprašanj o poteku in procesu njihove konverzije; sklop vprašanj o podobnostih in razlikah med gibanjem Hare Krišna in katolicizmom; sklop vprašanj o doktrini in mitih; sklop vprašanj o vsakdanjem življenju ter sklop vprašanj osnovnih podatkov. Ciljna skupina so bili aktivni člani gibanja Hare Krišna, ki so v preteklosti, kot katoliki, vsaj enkrat na teden obiskovali cerkev, vsaj enkrat na teden molili ter imajo od zakramentov opravljen krst, prvo obhajilo ter birmo. Opravila sem deset intervjujev, intervjuvanci pa so bili med raziskavo stari od 20 do 58 let.

Redno sem kot odkriti opazovalec hodila na nedeljska srečanja⁴. Največ pa so mojemu znanju pripomogle *sange*⁵, katerih sem se redno udeleževala na domu *bhakt*⁶, ki so me srčno sprejele.

Rada bi še opozorila na terminologijo v diplomskem delu. Ker za nekatere izraze, ki prihajajo iz indijske kulturno-religijske tradicije, še nimamo ustreznih standardiziranih slovenskih izrazov, nekateri izrazi pa se celo površno slovenijo iz angleščine, bom skušala njihove izraze pravilno sloveniti in ob tem upoštevati pravila slovenskega pravopisa.

Moje poglobljeno raziskovalno vprašanje v diplomskem delu je »Zakaj katoličani konvertirajo ali se spreobrnejo v člane Hare Krišna? Ali so konverzije pogojene z nezadovoljstvom v krščanski doktrini ali so vzroki drugje?«

---

³ Dr. Aleš Črnič je v svoji raziskavi anketiral 116 slovenskih *bhakt*.

⁴ Nedeljsko srečanje ali tako imenovan *Sunday feast* je srečanje *bhakt* in vseh tistih, ki so za njihov program zainteresirani. *Sunday feast* se prireja vsako nedeljo v templju v Ljubljani ter tudi drugod po svetu. Tam se poje, pleše, posluša predavanja ter na koncu uživa *prasadam* – duhovno hrano, ponujeno *Krišni*.

⁵ *Sanga* je zasebno srečanje *bhakt*. Ponavadi se zbere majhna skupina ljudi na domu gostujočega *bhakte*. Tam potem pojejo, učitelj poda lekcijo iz svetih spisov in na koncu zaužijejo *prasadam*.

⁶ *Bhakta* (za moškega) ali *bhaktin(a)* (za žensko) je ime za pripadnika ISKCON-a ali pripadnika Skupnosti za zavest Krišne, ki izvaja *bhakti jogo*. Več v nadaljevanju.

Drugo vprašanje pa je »Koliko sta si katoliška vera in vera Hare Krišna v resnici različni? Kje v naukih obeh ver najdemo podobnosti in razlike?«

Hipoteze, ki sem jih postavila v raziskovalnem delu so:

1. Predvidevam, da so verniki v gibanju Hare Krišna izkusili več doživljajske razsežnosti, povezane z bogom, kot so jo imeli kot verniki v katoliško vero.
2. Predvidevam, da gibanje Hare Krišna zavrača vsakršno materialno razkazovanje, tako v doktrini kot v praksi, katoliki pa ga zavračajo le v teoriji, v praksi pa ne.
3. Predvidevam, da se konverzija v gibanje Hare Krišna zgodi zaradi kognitivne krize⁷, ko se človek počuti praznega in brez cilja.
4. Predvidevam, da konverzijo v gibanje Hare Krišna v določeni meri povzroči tudi nezadovoljstvo s krščansko doktrino.
5. Predvidevam, da so konvertiti šli skozi vse tri faze Van der Lansovega in Derksovega modela⁸.

---

⁷ Volaričeva (2001: 1049) loči med čustvenim in kognitivnim tipom krize. Pod čustveno krizo sodi nizko samospoštovanje, nesprejetost posameznika v družbi, družinske travme... Pod kognitivno krizo pa sodi »kriza miselnih modelov«.

⁸ Van der Lansov in Derksov model bo opisan v nadaljevanju.

1. GIBANJE HARE KRIŠNA

Gibanje Hare Krišna časti vrhovnega Boga *Krišno* in *Krišna* velja za onipotentnega in oniprezentnega Boga.

Gibanje Hare Krišna ali tudi tako imenovan *vajšnavizem* je ena izmed vej, ki jim skupaj rečemo hinduizem. Hinduizem je nastajal tisočletja, povezuje pa se s starodavno kulturo, ki je cvetela v dolini Inda med 3500 in 1500 pr. n. št. Ta kultura se je končala približno v času, ko je v Indijo vdrlo nomadsko pleme, imenovano Ariji.

Pripadniki gibanja Hare Krišna se načeloma ne uvrščajo v hinduizem. *Šrila Prabhupada*⁹ (Črnič 2005a: 22) meni, da beseda hinduizem sploh ni *sanskrska*¹⁰ beseda, niti ni omenjena v vedski literaturi. Vendar kultura Indijcev ali hindujcev je vedska in se začne z štirmi *varnami* in *ašrami*. In Hare Krišna uči o teh *varnah*¹¹ in *ašramih*¹², zato ima določeno zvezo z hinduizmom. Postavljati se začne vprašanje, od kod se je beseda hindujec sploh pojavila. Predpostavlja se, da se je v 8. stoletju, v času perzijskih vdorov, nanašala na ljudi, ki so živeli ob reki Sindhu. Danes je to reka Ind v Pakistanu.

Po *Šrila Prabhupadovem* mnenju ni nujno, da je hinduizem sinomim za vedsko religijo ali za *sanatano*¹³ ali *varna-šrama-dharma*¹⁴; po njegovem so jim to ime dali tujci in hindujci sami so ime hinduizem sprejeli šele v 19. stoletju, po začetku britanske kolonizacije. Ime hinduizem naj bi bil zahodni konstrukt. Zato *Šrila Prabhupada* sebe ne pojmuje kot 'hindujec', temveč kot *varna-šrama*, ker *varna-šrama* označuje tiste, ki

---

⁹ *Šri Šrimad A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada* je ustanovitelj Mednarodnega gibanja za zavest Krišne. Rodil se je leta 1896 v Kalkuti, v Indiji. Leta 1965 je s tovorno ladjo brez denarja prišel v ZDA, v New York. Eno leto kasneje je že ustanovil Mednarodno skupnost za zavest Krišne, ki jo je tudi vodil. Tako je to društvo danes doseglo svetovno združenje, ki obsega več kot tristo templjev, šol, inštitutov in kmetijskih skupnosti. V Sloveniji je gibanje Hare Krišna svoj formalni status verske skupnosti dobilo leta 1983 ter ima svojo rezidenco v Ljubljani, Žibertova ulica 27.

Napisal je mnogo knjig ter prevajal in podajal komentarje k svetim spisom, kot so *Šrimad Bhagavatam* ter *Bhagavad-gita*. Umril je 14. novembra 1977 v Vrindavanu (glej Prabhupada 1998: 759-760). Poudarjal je, da ni razlike med zavestjo *Krišne* ter zavestjo Kristusa, kajti Kristus je prišel pridigati sporočilo boga (<http://www.all-creatures.org/murti/asource.html>).

¹⁰ *Sanskrt* je jezik starodavne Indije oziroma stari srednjeindijski jezik, ki je obredni jezik hinduizma. Beseda *sanskrt* izhaja iz beseda *samskrita*, kar pomeni popoln, kultiviran (Smrke 2000: 75).

¹¹ Glede na vedske svete spise se družba deli na štiri stanove ali *varne* (*varna* v sanskrtu pomeni »barva«). Več v nadaljevanju.

¹² Glede na vedske svete spise se družba deli na štiri duhovne rede ali *ašrame* (*ašram* pomeni »način življenja«). Več v nadaljevanju.

¹³ *Sanatana-dharma* pomeni »večni zakon«, ki predstavlja verovanje v univerzalno, večno resnico. *Dharma* pa lahko pomeni dolžnost, naravo, pot, religiozni ali duhovni sistem itd. (Črnič 2005a: 23).

¹⁴ *Varna-šrama-dharma* je zapis dolžnosti in pravic glede na posameznikovo mesto v družbi in življenjsko obdobje, v katerem se nahaja.

sledijo Vedam. Se pravi ISKCON definira kot *sanatana-dharma* in *varna-šrama-dharma* (http://www.iskcon.com/icj/2_2/rasamandala.html).

1.1 Vede

Najbolj pomembno obdobje pripadnikov gibanja Hare Krišna je »obdobje vedske civilizacije« ali vedizem, ki se postavlja v obdobje od sredine 2. tisočletja pred našim štetjem do 500 let pred našim štetjem. V tem obdobju so nastale Vede, zbirke himen, zapisane v *sanskrtu*, ki nam povedo vse o Arijcih ter zajemajo vsa področja človeškega vedenja. Koren *vid*, iz katerega je beseda veda sestavljena, je v slovenščini ohranjen v besedi »videti«, vendar pa bi ga ustrezneje prevedli z besedo »vedeti« ali »znati«. Izvorno so se Vede prenašale po ustnem izročilu, pred pet tisoč leti pa naj bi jih modrec *Šrila Vjasadeva*¹⁵, zapisal.

Po izročilu modrecev in bitij iz višjih svetov so Vede mantre in himne, ki so se pojavile z izdihom boga. Razvrščene so v štiri zbirke. Najstarejša ter najpomembnejša živa religiozna literatura sveta je *Rigveda*, ki izvira iz 13. stoletja pred našim štetjem. *Rig* pomeni »slavljenje«. Je zbirka 1028 himen, ki opevajo različne bogove. Druga je *Samaveda*. *Sama* pomeni »petje« in vsebuje 1549 religijskih pesmi oziroma manter ter strogih pravil za njihovo izgovarjanje. Tretja je *Jadžurveda*, kjer *jadžur* pomeni »obred«. V njej preberemo različna navodila za opravljanje obredov. Zadnja pa je *Atharvaveda*, ki vsebuje 721 magijskih, zarotitvenih obrazcev za domače potrebe in himnične filozofske špekulacije. *Atharva* označuje svečenika, ki ima zaupno znanje.

Nastali so tudi prozni komentarji, imenovani *Bramane*, ki nastanejo med leti 800 in 600 pr. n. št. in dopolnjujejo Vede. *Bramane* pomeni »razlaga svete moči«. Tu je že razpoznavno čaščenje neosebnega, brezspolnega, »absolutnega« bitja oziroma bitnosti, imenovanega *Brahman*¹⁶. Beseda naj bi izvirala iz glagolskega korena *brh* (*brih*), kar pomeni »rasti« (Smrke 2000: 74-78).

Dopolnitev k Vedam predstavljajo tudi *Aranjake*, ki so nastale okoli leta 600 pr. n. št. Zadnjo stopnjo vedskega razvoja, nastalo okoli 600 do 300 pr. n. št., pa pomenijo

---

¹⁵ Kot pravi drugi del *Šrimad Bhagavatama* (1995: xv) je bil *Šrila Vjasadeva* literarna inkarnacija boga.

¹⁶ Gibanje Hare Krišna pozna tri aspekte boga, ki pomenijo eno – boga (Bhagavad-gita 2.2): poznajo ga kot *Brahman* oziroma brezosebni vseprežemajoči duh, ki predstavlja duhovni sijaj njegovega transcendentalnega telesa; kot *Paramatma* oziroma lokalizirani aspekt boga v srcu vsakogar in kot *Bhagavan* ali *Krišna*.

Zelo podoben je osrednji krščanski nauk, nauk o Sveti Trojici, kar pomeni troedinost boga, in sicer Bog Oče (stvarnik sveta), Bog Sin (Jezus) in Sveti Duh (stalna božja navzočnost v svetu).

Upanišade, ki so imenovane tudi »zadnje vede«. *Upa* pomeni »poleg«, *ni* pomeni »spodaj«, *śad* pomeni »sedeti«, koren *niśad* pa pomeni tudi skrivni nauk, ki ga učenec prejme od učitelja, zato beseda *upaniśad* v dobesednem prevodu pomeni »sedeti pri učiteljevih nogah in poslušati njegove nauke, ki pomagajo razvozlati skrivno sporočilo vedskih tekstov« (glej Črnič 2005a: 25).

Upanišade so filozofsko-religiozne razprave, v katerih opisuje dušo oziroma *atmo*¹⁷, ki naj bi vzpostavila stik z *Brahmanom*¹⁸ in se z njim zlila. Govori tudi o doktrini o *samsari*, ki pomeni neskončen krog rojstev, smrti in ponovnih rojstev, oziroma govori o *reinkarnaciji*.

Okoli leta 200 pr. n. št. in 200 n. št. nastane pomemben ep *Ramajana*. V obdobju, okoli 1. tisočletja pr. n. št., naj bi nastala epska junaška pesnitev *Mahabharata*, ki se je sprva prenašala oralno, po ocenah znanstvenikov pa se je kasneje okoli 2. in 4. st. n. št. tudi dokončno izoblikovala. Pripadniki gibanja Hare Krišna se s temi ocenami verjetno ne bi strinjali, saj njen nastanek postavljajo v čas pred pet tisoč leti (glej Črnič 2005a: 27).

Mahabharata sestoji iz približno 100.000 verzov ali 220.000 vrstic, in je zato najobsežnejša pesnitev na svetu. Eno od poglavij šestega speva epa *Mahabharata*, in sicer *Bhagavad-gita* ali »Gospodova pesem«, je za gibanje Hare Krišna izredno pomembno. Za gibanje zelo pomembna literatura je tudi *Šrimad Bhagavatam* ali *Bhagavata-purana*.

V tem obdobju nastanejo tudi pomembni etični kodeksi. Naj opozorim na *Manujev zakonik* oziroma *Manusmriti*. Dokončan naj bi bil v 1. st. n. št. kar v 12 knjigah. Vsebuje *varnaśrama-dharmo* (Smrke 2000: 78).

Pomembno vlogo igrajo hindujski bogovi, imenovani trojstvo ali *trimurti*, v *sanskrtu* pa »tri podobe«, in sicer: *Višnu*, *Brahma* in *Šiva*. *Brahma* kot stvarnik univerzuma. *Višnu* kot ohranjevalec univerzuma. *Šiva* kot uničevalec in obnavljalec univerzuma. Ti trije so posredniki *Krišnove* energije oziroma njegove emanacije. *Brahma* kot prvo ustvarjeno živo bitje je ustvaril še druga živa bitja in jim dodelil različne oblike teles.

---

¹⁷ *Atma* ali *dživatma* pomeni duša.

¹⁸ Gibanje Hare Krišna razlikuje med naslednjimi izrazi, ki so si med seboj podobni, in sicer: »*Brahma*«, ki je prvo ustvarjeno živo bitje v univerzumu, drugotni stvarnik, polbog. Sledi mu »*Brahman*«, ki pomeni duh, duhovna energija ali duhovni sijaj, ki se širi iz *Krišnovega* telesa. Včasih se zanj uporablja beseda »*brahmadžjoti*«. Iz te besede izhaja tudi beseda »*brahmana*«, to je človek, ki pozna »*Brahman*«. Obstaja pa še »*brahmačarij*«, ki označuje človeka ali *bhakt*, ki je v prvi stopnji duhovnega reda ali *aśrama*. *Brahman* pomeni »duhoven«.

Z *Višnujem* so povezani tudi avatarji, kar v *sanskrtu* pomeni »sestop«. Se pravi, da *Višnu* občasno sestopi, oziroma prevzame obliko človeka. Avatarji so zato največkrat tudi zgodovinske osebe. Problem nastopi, ko se razpravlja o tem, kolikokrat je bog že sestopil na zemljo.

Verniki se nekako strinjajo o desetih avatarjih, katere priznavajo tudi *vajšnavisti*, in sicer *Šrimad Bhagavatam* (2.6.67) pravi, da je inkarnacij¹⁹ *Krišne* nešteto. Najbolj znanih je devet (Davy 1990a: 164-165), in sicer prvič naj bi se *Krišna* pojavil, ko je voda poplavlila zemljo. Ker bi s tem uničila človeštvo in živali, se je bog utelesil kot riba *Matsja* ter svetoval *Manuju* naj zgradi barko in tako reši človeštvo. Drugič se pojavi kot morska želva *Kurma*, in sicer zato, ker so se v potopu in uničenju sveta izgubile določene dragocenosti, od katerih je bila najvažnejša *amrita*, oziroma smetana mlečnega oceana. Tretjič se pojavi kot merjasec *Varaha*, da bi rešil zemljo, katero so demoni z izkoriščanjem spravili na dno oceana. Četrtič se pojavi kot človek lev ali *Narasimha* zato, da je uničil demona *Hiranjakašipuja*, ki je uničeval zemljo in vse kar je na njej živel. Petič se pojavi kot pritlikavec/velikan *Vamana*, da je rešil zemljo pred kraljem *Balijem*. Ker si je *Bali* nezakonito prisvojil vse planete v univerzumu, jih je *Krišna* pridobil nazaj s dvema korakoma. Šestič se pojavi kot modrec *Rama s sekiro* ali *Parašurama* in s sekiro pobije vojake, ki so skrenili s svoje poti, in sicer vodenja podložnikov po poti spoznavanja boga. Sedmič se pojavi kot *Rama*, junak *Ramajane*, ki proti demonu *Ravani*, ki mu ugrabi ženo *Sito*, bije bitko za rešitev žene ter zgodovinskega ravnovesja. Osmič se pojavi kot pastirski bog *Krišna*, katerega zgodbo pripoveduje indijski ep *Mahabharata*. Zgodi se razdor med dvema sorodstvenima arijskima plemenoma, ki sta naseljena med Indom in Gangesom. *Krišna* se v tem boju postavi na stran pravičnih in jim pomaga. Med desetimi inkarnacijami *Višnuja* ima *Krišna* za gibanje Hare *Krišna* posebno mesto, ker on zanje ni inkarnacija *Višnuja*. On naj bi bil izvorni bog, ki pa sestopi preko treh *Višnujev*²⁰. Devetič se utelesi kot *Buda*. *Krišna* se inkarnira v *Budo* zato, ker ljudje postanejo preveč materialistični, zato on oznanja zdravorazumska religiozna načela.

V prihodnosti pa je pričakovan še deseti avatar, imenovan *Kalki*, ki bo konjenik na belem konju. *Kalki* naj bi se rodil kot sin *brahmana Višnujaše*, v kraju *Shambhala*, v kraju v Indiji ter ponovno vzpostavil moralno in zakon v obliki vedskega družbenega

---

¹⁹ *Incarnare* v latinščini pomeni »vstopiti v meso«.

²⁰ Sestop treh *Višnujev* bo razložen v nadaljevanju.

sistema *varna-šrama* (Tošič²¹ 2003: 218). Končal bo dobo *kali*²², preobrazil stanje na planetu, zbral ugledne *brahmane* in oznanjal najvišjo resnico. Postal bo vladar vsega sveta, ki ga bodo vsi spoštovali.

Avatarje bi lahko primerjali s krščanskim Kristusom kot odrešenikom, mesijo in utelesitvijo boga. Moderni hinduizem celo razmišlja o tem, da je bil Jezus avatar. Krščanski teologi so bili nad to idejo ogorčeni in užaljeni. Hindujce so celo obtožili, da jih posnemajo, vendar Parrinder meni (Parinder v Smrke 2000: 76), da so »najstarejše sledi doktrine o avatarju popolnoma indijske.«

Z britansko kolonizacijo Indije ter z začetki indologije se je namreč pričela razprava o odnosu med krščanstvom in starodavnim *vajšnavizmom* – čaščenjem *Šri Krišne*, o katerem naj bi po mnenju *vajšnavskih* komentatorjev *Vedanta-sutre* v končnem smislu govorile vse Vede. Prvi indologi so bili v veliki večini krščanski misijonarji, ki so si s pridom prizadevali utemeljiti starodavnost krščanstva. Verjetno lahko za najzgodnejšega takih poskusov štejemo trditev P. Georgija iz Rima leta 1762, ki pravi, da je *sanskritsko* ime *Krišna*, ki naj bi se pogosto izgovarjalo *krishta*, pravzaprav izpeljanka iz grškega imena *Christ* (glej Dahlquist 1962: 15-16).

Steven Rosen (1991: 12) omenja tri arheološke najdbe, ki pričajo v prid sklepu, da je bil *vajšnavizem* v Indiji utemeljen že pred začetkom našega štetja ter da je obstajal pred krščanstvom. To naj bi bil Heliodorov steber²³, ki velja za prepričljiv znanstveni dokaz, da *vajšnavska* tradicija izvira vsaj iz 2. st. pr. n. št. ter je tako zgodnejša od krščanstva, kar so si prvi indologi ves čas prizadevali dokazati. Pet let kasneje so našli še drugo najdbo, in sicer napis na kamniti plošči vodnjaka iz vasi Mora. V podporo tezi o predkrščanskem obstoju *vajšnavizma* služijo tudi podvodne najdbe v Arabskem morju. Čeprav arheološki zaključki nakazujejo, da naj bi šlo za ostanke Harappske civilizacije, ki se je skrivnostno končala okoli 3000 pr. n. št., pa odkritje potopljenih tempeljskih struktur ter skupek novejših najdb dopušča možnost, da gre pravzaprav za starodavno

---

²¹ Mišo Tošič je avtor knjige *Prerokbe iz Ved*. Njegovo delo je izredno zanimivo, vendar je napisano iz intrareligijske perspektive, zato je pri razumevanju njegovega dela potrebna previdnost. Res pa je, da poleg njegovega dela obstajajo tudi druga dela, ki podajajo podobne teze. Na primer ena takšnih je »*Jezus je živel v Indiji*«, teologa Holger Kerstena.

²² Po izračunih sodobne astronomije naj bi se doba *kali* začela točno 20. februarja leta 3102 pr. n. št. ob 2. uri in 27 minut zjutraj (glej Tošič 2003: 27).

²³ To je steber, ki naj bi ga grški veleposlanik *Heliodorus* postavil v *Besnagarju* v srednji Indiji v 2. st. pr. n. št. ali natančneje leta 113 pr. n. št. (glej Rosen 1991:13).

kraljestvo *Dvarake*, tesno povezano s *Krišnovim* vladanjem, ki naj bi ga po navedkih tradicionalnih spisov po njegovem odhodu preplavilo morje.

Po vedskih svetih spisih poleg *kali-juge* obstajajo še tri obdobja, ki skupaj po hinduizmu tvorijo stopnjo evolucije, se pravi to so štiri svetovna obdobja, ki se nenehno ponavljajo, in sicer *krita ali satja-juga* je prvo obdobje, ki traja 1.728.000 človeških let in je idealna zlata doba, kjer ne obstaja sovraštvo, zlo, zavist ali strah. Tu prevladujejo krepost, religioznosti in modrost. *Treta-juga* je drugo obdobje, ki traja 1.296.000 človeških let. Tu se že četrtno pravičnosti, ki je glavna vrlina, izgubi. Pojavi se nemoralnost. *Dvapara-juga* je tretje obdobje, ki traja 864.000 človeških let. Pravičnost se tu zmanjša že za polovico. Krepost in religioznost se še dodatno zmanjšata, nemoralnost pa poveča. *Kali-juga* ali doba degeneracije pa je četrto obdobje, katerega živimo danes. To obdobje je polno materialnih želja, kjer je človek razcepljen med vero in nevero, je pokvarjen in v konfliktu, zato je od kreposti ostala le še četrtnina. Upadla bo življenjska doba živih bitij. Doba pa naj bi trajala 432.000 človeških let (Črnič 2005a: 33).

Vsa štiri obdobja skupaj pomenijo en cikel, ki šteje 4320 milijonov človeških let in se imenuje *maha-juga*. Tisoč takih ciklov oziroma 4320 milijard let pa pomeni dan življenja *Brahme* – sekundarnega stvarnika vesolja – in ta dan se imenuje *kalpa*. *Brahmova* noč je ravnotako dolga 4320 milijard let (1 leto polboga je enako 360 človeških let). Po opisu iz Ved življenje na zemlji obstaja le v času *Brahmovega* dne.

Če vso to filozofijo primerjamo z katoliško, ki trdi, da je človeška zgodovina relativno kratka, vseeno najdemo podobnost, ki je razvidna v Stari zavezi (1 Mz 5, 1-32), in sicer podobnost je ta, da so vsi omenjeni ljudje, kot so Adam, Set, Enos, Kajnan, Malaleel, Jared in Noe, pred potopom živeli približno 900 let. Po potopu pa se že omenjajo nižje starosti Noetovih potomcev. Na primer Sem, Noetov sin, naj bi živel 600 let, Semov sin Arfaksad pa le še 438 let. In tako se število let znižuje naprej (1 Mz 11, 10-26). Se pravi, številke se približujejo omenjeni številki 100 iz dobe *kali*. Po verovanju pripadnikov gibanja Hare Krišna oziroma glede na njihove svete spise se življenjska doba človeka iz dobo v dobo znižuje, na primer človek je v tretji dobi, *dvapara-jugi*, živel 1000 let, v *kali-jugi* pa približno 100 let in manj (glej Tošič 2003: 27).

1.1.1 Bhagavad-gita

Bhagavad-gita po vsem svetu slovi kot dragulj indijske duhovne modrosti, saj je prevedena v več kot 50 svetovnih jezikov. Njenih 700 verzov in 18 poglavij, v katerih *Šri Krišna* poučuje svojega zaupnega prijatelja *Arjuno*, nam v celoti odkriva znanost o samospoznavanju.

Po izročilu je *Bhagavad-gito* gospod *Krišna* razodel svojemu prijatelju *Arjuni* 3138 pr. n. št. na bojišču *Kurukšetre*. *Bhagavad-gita* predstavlja najbolj brano hindujsko sveto knjigo. Podobno kot Sveto pismo vsebuje in posreduje razodetje boga, ki človeka ljubi in je milosten do njega, hkrati pa želi, da mu človek ljubezen vrača.

Bhagavad-gita naj bi bila *Arjuni* razodeta zaradi njegove žalosti, ker ga žene dolžnost, da gre v boj proti svojim sorodnikom. Vojna naj bi potekala med stotimi sinovi *Dhrtarastre* na eni strani in njihovimi bratrancei *Pandavami*, na drugi strani. *Arjuna* je bil *Pandava*. Njegovi sorodniki namreč njemu in njegovim bratom niso hoteli predati prestola, čeprav je prestol legitimno pripadal njim. *Pandave* so bili s strani bratrancev izzvani na igro kockanja za kraljestvo, kjer so bili ogoljufani in so zato izgubili kraljestvo ter bili izgnani za trinajst let. Po trinajstih letih so se vrnil in zahtevali kraljestvo. Bratrancei jim ga niso hoteli vrniti, zato je bila vojna neizbežna. Ko so bile vojske postrojene in pripravljene za boj, *Arjuno* prevzame usmiljenje in se izgovarja, da ne ve, kaj naj bi bila njegova dolžnost. Takrat se zgodba *Bhagavad-gite* šele začne, kajti *Bhagavad-gita* nikakor ni pripoved o bitki med sorodniki na *Kurukšetri*, ampak tu najpomembnejšo vlogo zavzema *Krišna*. Ta *Arjuni* pripoveduje o pravem delovanju, s katerim se doseže popolnost življenja. *Arjunina* dolžnost je namreč bila, da se bori, kajti on je bil *kšatrija*²⁴. *Krišna* je *Arjuni* povedal, da je bila njegovim sorodnikom smrt tako ali tako namenjena, saj niso ravnali pravilno.

Po verovanju pripadnikov gibanja Hare Krišna je *Bhagavad-gito* prvič izgovoril sam bog *Krišna*, in sicer bogu Sonca *Vivasvanu* pred več kot sto milijoni let. V *Bhagavad-giti* piše (4.1), da se je to zgodilo pred 120.400.000 let. Bog Sonca pa je to znanje naprej predal *Manuju*, ta pa svojemu sinu *Maharaju Ikšvakuju*, ki je bil kralj planeta Zemlje.

---

²⁴ *Kšatrija* je eden izmed štirih družbenih *varn* ali barv. *Kšat* pomeni »poškodba«, *kšatrija* pa se imenuje »tisti, ki ščiti pred poškodbami«. Njihova dolžnost je, bojevati se na podlagi religioznih načel ter dobro vladati. Več v nadaljevanju.

To pa se je zgodilo pred približno 2.005.000 leti. Človeška družba jo pozna le dva milijona let. To znanje se je potem prenašalo od verodostojnega učitelja do učenca, po verigi *parampara*, vendar se je sčasoma popolnoma izgubilo, zato je *Krišna* znanje ponovno razkril *Arjuni* na bojišču na *Kurukšetri* pred približno pet tisoč leti. *Arjuna* je bil znanja deležen zato, ker je bil čisti *bhakta*. Zato mu je *Krišna* znanje zaupal in mu predal nalogo, da to znanje po nasledstvu verodostojnih duhovnih učiteljev, posreduje naprej. Verodostojni duhovni učitelji pa so pomembni zato, da si človek *Bhagavad-gite* ali drugih svetih spisov ne interpretira po svoji volji, potrebno je strokovno znanje, avtentično znanje in razlage, ki so prišle direktno od *Krišne*.

Pripadniki gibanja Hare Krišna v tem vidijo velik problem, kot pravi intervjuvani *bhakta*: »Če si Hare Krišna, veš, kaj je avtentično, problem je le za laike...v bistvu tiste, ki si knjige sposojajo v knjižnicah in nimajo takega znanja o naši veri.«

Prav takšni problemi se porajajo tudi v katolicizmu, kjer vsak zase komentira in si razlaga Biblijo.

Neka *bhaktina* mi je zaupala, da je ravno to tisto, kar jo je pri katolicizmu zmotilo in da je ravno to velik problem: »...Biblijo si pa vsak razlaga po svoje. Še večji problem pa so dezinformacije. Eni znanstveniki so rekli to, drugi to. Kaj je zdaj res. En verodostojen podatek moraš imeti, ostalo je špekulacija. Jaz sem skeptična do vsega, znanstveno, neznanstveno..., ampak jaz pač verjamem Prabhupadu.«

Intervjuvanko so pri katolicizmu zmotili nizi informacij, ki so se med seboj prepletali, a ji niso podajali jasnega odgovora. Glede na to, da so ji vedno ponavljali, da se Biblija bere in razume simbolno, so jo zmotile neprestane špekulacije znanstvenikov o Bibliji ter osebna, individualna interpretacija duhovnikov le te. »Pri gibanju Hare Krišna, osebne interpretacije ni, kajti obstaja nasledstvo verodostojnih učiteljev.« (Iz intervjuja z *bhaktino*)

Iz intervjuja bi lahko sklepali, da na vprašanji »Zakaj katoličani konvertirajo ali se spreobrnejo v člane Hare Krišna? Ali so konverzije pogojene z nezadovoljstvom v krščanski doktrini ali so vzroki drugje?« nisem dobila odgovora, da je vzrok konverzije zaradi nezadovoljstva s krščansko doktrino, temveč je nezadovoljstvo bolj povezano z nezaupanjem ljudem, ki nauk podajajo naprej.

1.2 Gaudijski vajšnavizem

Gibanje Hare Krišna je del pomembne tradicije predane religije, in sicer *gaudijskega vajšnavizma* (nekateri jo imenujejo tudi *bengalski vajšnavizem*), ki se je začela v 16. stoletju z velikim modrecem *Šri Čajtanjo Mahaprabhujem* (1486 – 1533). Njegova reformirana veja *vajšnavizma* poudarja predano služenje bogu ali ljubezen do boga (Črnič 2005: 676).

Pripadniki gibanja Hare Krišna verjamejo, da je bil *Čajtanja* zadnja inkarnacija *Krišne* (Črnič 2005a: 54).

Čajtanja pomeni »zavest« oziroma »živo silo«. *Gaudija* ali *Gaudadeša* ali *Gauda* je bilo ozemlje zahodne Bengalije, kjer je *Čajtanja* deloval.

V dobi *kali* naj bi ljudje častili *Šri Čajtanjo* ali Zlatega avatarja²⁵. Ljudem je prinesel *veliko mantra*, ki naj bi očistila zavest. S petjem te *mantra* naj bi se človek osvobodil vseh grehov, se očistil in razumel absolutno Resnico, ki je Bog.

Šri Čajtanja je kompleksnost Ved združil ter podal jasna navodila. Podal je pet priporočil, da lahko človek doseže najvišjo stopnjo zavesti v tej dobi in se očisti *karme*²⁶. Družiti bi se moral s svetimi ljudmi – to je druženje s tistimi, ki so se z duhovno prakso povezali z božanskim bitjem – z *bhaktami*; priporočil je petje in recitiranje božjih imen, ki očistijo zavest; poslušanje razlag in branje *Šrimad Bhagavatama*; človek bi moral živeti v svetem kraju, kar pa za pripadnike gibanja na zahodu ni mogoče, zato se priporoča, da si doma uredijo prostor, kjer lahko vsak dan meditirajo in častijo boga; človek bi se moral zavedati pomembnosti vloge osebne podobe boga, imenovane *murti* ter božanske ikonografije v življenju.

1.3 Varna-šrama-dharma

Glede na svete spise se družba deli na štiri stanove (*varne*), in sicer na:

---

²⁵ Zlati avatar zato, ker naj bi bil svetle, zlate polti, ter zato, ker so ga smatrali za najvišjega avatarja *kali-juge*. Naj bi bil dvojna *reinkarnacija Radhe* in *Krišne*. *Radha* je personifikacija *Krišnove* neskončne ljubezni in užitka in *Krišna* jo je ustvaril zato, da bi sam užil vidik svoje božanske narave (glej Črnič 2005a: 56).

²⁶ Tudi v katolicizmu poznajo zakon karme, ki zadeva vprašanje posmrtnega življenja. Takole pravi Sveto pismo (Gal 6, 7): »Kar bo človek sejal, bo tudi žetl.« In tako bo bog »vsakomur povrnil po njegovih delih, in sicer z večnim življenjem tistim, ki z vztrajanjem pri dobrih delih iščejo slavo, čast in nesmrtnost, z jezo in srdom pa tistim, ki iz sebičnosti ne sledijo resnici, ampak se pokoravajo krivici.« (Rim 2, 6-8)

1. *Brahmane*, ki veljajo za inteligentne ljudi. So pod vplivom gune vrline²⁷. Njihove značilnosti so mirnost, obvladanost, askeza, čistost, potrpljenje, poštenost, znanje, modrost in religioznost.
2. *Kšatrije* so vladajoči razred. So pod vplivom gune strasti. Njihova dolžnost je bojevati se na podlagi religioznih načel ter dobro vladati. Njihove značilnosti so junaštvo, moč, odločnost, iznajdljivost, pogum v bitki, velikodušnost in sposobnost vodenja (Bhagavad-gita 2.31).
3. *Vajšije* so pod vplivom gune strasti in gune nevednosti. To so trgovci. Dela, ki jih opravljajo so kmetovanje, zaščita krav in trgovanje.
4. *Šudre* so delavci. Nanje vpliva guna nevednosti. Dela, ki jih opravljajo so fizično delo in služenje drugim. Njihove dolžnosti se med seboj razlikujejo (Bhagavad-gita 18.47).

V sistemu postopnega kulturnega razvoja je posameznikovo življenje razdeljeno na štiri dele: študentsko življenje, družinsko življenje, umik od družinskega življenja in odpoved. Ta sistem se imenuje *ašram* ali duhovni red:

1. Prva stopnja je stopnja učenja ali stopnja *brahmačarija*. *Brahmačari*, fant se od petega do petindvajsetega leta, pri posebnem, verodostojnem učitelju – *guruju* uči modrosti. Njihova dolžnost je proučevanje Ved. Ne smejo imeti stikov z ženskami, živeti morajo v celibatu.
2. Druga stopnja je stopnja gospodarjenja (*grihasta*), ki se začne s poroko. *Brahman* v ta del življenja stopi pri 25. letih. Ta stopnja je po *Manujevem zakoniku* najpomembnejša, ker podpira vse druge stopnje (Bhagavad-gita 4.24).
3. Tretja stopnja je stopnja pokoja. Ponavadi se to zgodi po petdesetem letu, ko človek osivi ali dobi prve vnuke in se njegovi otroci osamosvojijo. Takrat se družinski človek kot *vanaprasta* od njih umakne, da bi živel asketsko in se posvetil duhovnosti (Bhagavad-gita 8.28).
4. Četrta stopnja pa je življenje meniha odpovednika in ni obvezna. Človek se sam odloči, da se bo odpovedal navezanosti na materialni svet ter vse opustil in se odmaknil iz sedanjega življenja. Tako postane *sanjasi* – »tisti, ki je vse opustil« ali

---

²⁷ Materialno naravo sestavljajo tri *gune*: vrlina, strast in nevednost. Nad njimi pa je večni čas. *Guna* pomeni nit ali vrv. Po verovanju pripadnikov gibanja Hare Krišna te vrvi dušo vežejo na materialni svet, zato se je potrebno osvoboditi iz okov materialne navezanosti s predanostjo *Krišni*. Stanje vrline se drugače reče *satve*, strasti *radžasa* in nevednosti *tamasa*. Ob vzajemnem delovanju gun pride pod vplivom časa do dejavnosti ali karme.

tudi »nevezan«. Njegova dolžnost je, da pomaga drugim buditi zavest *Krišne*. To pa počne tako, da hodi od vrat do vrat.

Ženske niso tako svobodno vključene v sistem *ašrama*.

Družbena ureditev štirih družbenih stanov in štirih življenjskih obdobjih izhaja iz načela duhovnega napredka in ne po načelu materialnega bogastva in moči, kot je bilo to v preteklosti.

1.4 Bhakti joga

Člani Hare Krišna prakticirajo *bhakti jogo*²⁸ ali metodo zavesti *Krišne*. Člani gibanja Hare Krišna menijo, da gre za vdano služenje bogu in je zelo preprosta in najboljša metoda samospoznavanja v današnji dobi, saj s to metodo najneposredneje spoznavajo boga (Bhagavad-gita 6.38).

Bhagavad-gita (6.46) opisuje, da je *bhakti joga* joga ljubezni. Pomeni popolno predanost v ljubezni in molitvi svojemu bogu. Začne se lahko s petjem *mantra* Hare Krišna.

Da pa lahko človek postane *bhakta* in s tem prakticira *bhakti joga*, mora po verovanju pripadnikov gibanja, najprej poslušati pripovedi o *Krišni*, ki so zapisane v vedski književnosti in poslušati besede samega *Krišne*, se pravi, poslušati besede iz *Bhagavad-gite*. S tem naj bi si človek očistil srce, prebudil transcendentalno znanje in začel vdano služiti bogu. Končni cilj pa naj bi bil rešitev vpliva gun strasti in nevednosti in zmanjšanje materialnega poželenja (Bhagavad-gita 7.1).

Bhakta lahko postane vsak, ki je vdan bogu in mu želi vdano služiti. *Bhakte*, ki se odločijo živeti v hramih, vdanemu služenju posvečajo svoj polni čas. Za hram trdo delajo in so za to plačani – ne finančno temveč duhovno. Za njihove potrebe, kot so hrana in obleka, poskrbi skupnost.

Mnogi *bhakte* imajo svoje družine in živijo izven hrama, zato zavest *Krišne* resno izvajajo doma. Tisti, ki imajo zadostne finančna sredstva, postanejo ISKCON-ovi podporni člani, ki prostovoljno darujejo redne denarne prispevke.

Intervjuvancem se tradicija *bhakti* zdi zelo blizu katolicizmu, ker naj bi po njihovem šlo v obeh primerih za ljubezen, sočutje in predanost, predvsem pa ljubezen do boga. »Obe

---

²⁸ Beseda *bhakti* je sestavljena iz korena *bhadž*, ki pomeni »služiti, ljubiti«. Dodana mu je pripona *ktin* in tako dobimo besedo *bhakti*. *Bhakti* prevajamo z besedo »vdanost« (Shrivatsa v Črnič 2005a: 51).

religiji učita isto, ljubezen do boga, vendar poti so drugačne«, pravijo intervjuvanci. Tako vsi respondenti vidijo povezavo s katolicizmom, kar potrjuje, da bivši katoliki oziroma sedanji pripadniki gibanja Hare Krišna, nikoli niso bili nezadovoljni s samo krščansko doktrino.

Čeprav pripadniki gibanja Hare Krišna vidijo v tradiciji *bhakti* ter katolicizmu povezavo, ju ne moremo tako enostavno enačiti, saj nam praksa obeh tradicij jasno pokaže, da kljub nekaterim podobnostim med religijama, obstaja tudi veliko razlik med njima. Kljub temu, da nauka obeh religij v končni fazi poudarjata ljubezen do boga, se razlika kaže že v samem načinu čaščenja, ki je pri katolikih precej bolj strog in umirjen.

1.5 Verovanje

Pripadniki gibanja Hare Krišna verujejo, da živa bitja nimajo le enega življenja, ampak so vpeti v večni krog življenja, smrti in ponovnega rojstva. Ta krožni tok življenja se imenuje *samsara*. Tujka za ponovno rojstvo je *reinkarnacija*. *Reinkarnacija*²⁹ pomeni, da se duša seli iz telesa v telo, primerno njenim dejanjem.

Pripadniki gibanja Hare Krišna verujejo v ločenost duše ali *atme* ter telesa. Duša ali *atma* je neumrljiva in se seli iz telesa v telo. Če se človek v naslednjem življenju rodi v telesu živali, mora iti skozi celotno evolucijsko stopnjo, da zopet pride do človeškega telesa³⁰, ker naj bi bila ta najvišja od oblik teles na zemlji (Smrke 2000: 79).

Po verovanju gibanja Hare Krišna lahko živo bitje po smrti dobi duhovno ali pa materialno telo, in sicer v skladu s tem, ali se enači z materialno ali pa duhovno naravo. V materialnem svetu lahko dobi telo 8.400.000³¹ življenjskih vrst, v duhovnem svetu pa ima samo eno duhovno telo.

Osvoboditev se imenuje *mokša*. *Mokša* pomeni osvoboditev od *samsare* in je glavni soteriološki-eshatološki cilj. Če bi človek želel doseči *mokšo*, bi moral izvajati eno od štirih poti spreminjanja zavesti. To so načini joge.

---

²⁹Latinsko *re* pomeni »ponovno«, *carnis* pa pomeni »ponovno utelešenje«.

³⁰ Iz rib preidemo v rastline, iz rastlin v žuželke, iz žuželk v ptice, iz ptic v štirinožne živali in iz štirinožnih živali v človeka (glej Van Pelt Hart 1998: 15).

³¹ Po *Padma purani* obstaja 900.000 različnih vrst vodnih živali, 2.000.000 vrst rastlin in dreves, 1.100.000 vrst žuželk, 1.000.000 vrst ptic, 3.000.000 vrst štirinožnih živali in 400.000 človeških vrst. Človeška vrsta se med seboj razlikuje glede na stopnjo zavesti (glej Van Pelt Hart 1998: 14).

Tisto, kar ljudi odvrča od osvoboditve ali *mokše*, se imenuje *maja*³² ali iluzija, ki neprestano, znova in znova vleče v zmedenost.

V katolicizmu verujejo v vstajenje, ki zajema teorijo o tem, da duša v nebesih ali na zemlji ostane v istem telesu, v katerem je umrla.

Je pa res, da Sveto pismo razlikuje med telesom in duhom ter poudarja, da je duhovnost pomembnejša od telesa. Takole pravi: »Duh je tisti, ki oživlja, meso nič ne koristi.« (Jn 6, 6)

---

³² *Ma* pomeni »ne«, *ya* pa pomeni »to«.

2. PRIMERJAVA POSAMEZNIH RAZSEŽNOSTI KATOLICIZMA IN GIBANJA HARE KRIŠNA

Glede na prebrano literaturo in raziskovalno delo, sem v prejšnjem poglavju našla nekaj podobnosti in tudi razlik med katolicizmom in gibanjem Hare Kršna.

V nadaljevanju diplomskega dela pa bom skušala odgovoriti na uvodno raziskovalno vprašanje, ki se glasi »Koliko sta si katoliška vera in Hare Krišna vera v resnici različni? Kje v naukih obeh ver najdemo podobnosti in razlike?«

To bom storila tako, da bom še podrobneje razčlenila in izpostavila nekatere podobnosti in tudi razlike med posameznimi razsežnosti katolicizma in gibanja Hare Krišna in skušala prikazati, da sta si glede na preteklost in poseganja človeka v nauke v končni fazi obe religiji bolj podobni kot različni. Med primerjanjem razsežnosti bom skušala najti čim več vzrokov za konverzije desetih intervjuvancev.

Religija je kompleksen in raznolik pojav, zato ga je potrebno proučevati z različnih zornih kotov.

Tako Smrke po Smartu (Smrke 2000: 50), loči 7 pojavnih razsežnosti religije, po Starku in Glocku pa doda še zadnjo razsežnost, in sicer navaja: praktično in ritualno razsežnost; izkustveno in emocionalno razsežnost; narativno ali mitsko razsežnost; etično in legalistično razsežnost; doktrinarno ali filozofsko razsežnost; socialno in institucionalno razsežnost; materialno razsežnost; posledično razsežnost.

2.1 Praktična, ritualna pojavnostna razsežnost

»Ritual na splošno (sekularni – neverski in verski) je družbena interakcija, v kateri vsak udeleženec izvede vnaprej določeno vlogo. Poteka v določenem času, v določenem razponu in vsebuje vnaprej določene dogodke. Ko se enkrat začne, mora ritual (obred) po določenem scenariju priti do konca.« (Smrke 2000: 50)

Religija je polna ritualov, ki se med seboj razlikujejo po vsebini (tematiki), trajanju, enkratnosti ali ponavljanju, udeležbi (individualni, dvojni, skupinski), glede na pomembnost ter glede na javnost ali intimnost obreda. Cilj je priti v zvezo oziroma se približati bogu (Smrke 2000: 51).

Med gibanjem Hare Krišna in katolicizmom najdemo podobnosti in razlike v formalnih ritualih. Sama bom pri obeh religijah primerjala krst otoka, poroko, molitev in način prehranjevanja. Raziskava je pokazala precej podobnosti pri ritualih, največ razlik pa sem našla pri načinu prehranjevanja.

2.1.1 Zakrament krsta in nama-karana

Kristjani morajo pri Rimskokatoliški cerkvi³³ (RKC) opraviti prvega od sedmih zakramentov, to je Sveti krst, da s tem postanejo božji otroci in člani Cerkve. S krstom se jim izbriše tudi izvorni greh³⁴ in vsi grehi, storjeni pred krstom. Kerševan (1970: 16) pravi, da krst izgublja svoj prvenstveni pomen. Družba naj bi ta obred sprejemala bolj kot posvetitev in sprejem novega člana v družino.

Čeprav se je Jezus krstil kot odrasla oseba (krstil ga je Janez Krstnik), se krst v RKC danes izvede tako, da se majhnega otroka poškopri z netekočo vodo, in s tem je odrešen izvirnega greha. Otrok pri krstu dobi tudi krstno ime, ki po Zakoniku cerkvenega prava »ne sme biti tuje krščanskemu čutu« (kan. 855). Po verovanju kristjanov ga dobi zato, da bog vsakega pozna po svojem imenu. Po njihovem naj bi bil vsak človek rojen z grehom, kar je posledica tega, da Adam ni upošteval božje volje, ker je jedel z drevesa spoznanja. Zapeljala ga je Eva, Evo pa kača, ki naj bi predstavljala hudiča. Oba sta bila izgnana iz raja, greh pa se po krščanstvu še vedno prenaša iz roda v rod z grešnim spolnim občevanjem (Smrke 2000: 208).

Pri pripadnikih gibanja Hare Krišna je običajen obred *ceremonija nama-karana*. Ko se rodi otrok, se pripravi slovesnost s kopanjem otroka. Otroku se izdelata tudi astrološka karta, in sicer zato, da se iz horoskopa vidi prvi zlog imena. Običaj je, da se prinese primerno darilo. *Bhakta* je primerno darilo opisal takole: »*Katerokoli primerno darilo, samo ne mesa in butelk.*«

Ta obred se izvaja po vedski tradiciji, zato ni nujno, da je izveden na Zahodu, zato bi krst lahko primerjali tudi z iniciacijo.

---

³³ Rimskokatoliška cerkev je sestavljena iz besede *rimsko*, kar pomeni, da je središče te vere Rim, beseda *katoliška* v grščini *katholikos* pomeni »vesoljen, splošen, obči« (Smrke 2000: 147).

³⁴ Izvirni greh naj bi po katoliški doktrini predstavljal človeka, ki je bil skušan od hudiča, zato je pustil umreti v svojem srcu zaupanje do svojega stvarnika. Skratka, bil naj bi nepokoren bogu (glej Kompendij 2006: 46). Pri gibanju Hare Krišna ljudje nimajo izvorno prirojenega greha, temveč jih h grešnemu dejanju prisili šele materialni svet.

Iniciacija je ena izmed najpomembnejših *samskar*³⁵, ki jih pripadniki Hare Krišna opravijo, kajti šele s posvetitvijo posameznik vzpostavi zavestno duhovno vez z stvarnikom. Inicijacija zato velja za pravo, duhovno rojstvo posameznika, ki je zato imenovan tudi »dvakrat rojeni«.

Duhovno iniciacijo *bhakta* lahko postane tisti, ki sprejme zavetje verodostojnega duhovnega učitelja. Duhovni učitelj učenca tako vodi skozi življenje in mu daje navodila. Vse se začne tako, da se mora *bhakta* vsaj šest mesecev držati *Šrila Prabhupadovih* napotkov, kot so držati se štirih regulativnih načel, vsaj 16 krogov dnevno mantrati³⁶. Zgodaj mora vstajati, da lahko zaprosi enega od inicirajočih *gurujev* ISKCON-a, da želi sprejeti njegovo zavetje. In ko kandidat vsaj eno leto redno posluša o *Krišni* od priznanega *bhakte* in se vsaj šest mesecev drži navodil, lahko po enoletnem rednem poslušanju opravi iniciacijo. Po iniciaciji *guru* učencu podeli duhovno ime in *džapo*, na katero je sam zmantral vsaj en krog Hare Krišna *maha-mantra*. Nova imena se končajo z *dasa* ali *dasi*, kar pomeni »gospodov služabnik«. Če učenec vdano služi še najmanj dve leti, lahko dobi tudi *brahmansko* iniciacijo.

Ko se ritual iniciacije zgodi, (ponavadi je to na astrološko ugoden dan, pogosto so to tudi praznični dnevi – pojavitev *Krišne* ali kaj podobnega), se napravi tudi obred. Zakuri se ogenj, ki je lepo okrašen s cvetjem in sadjem. Prikliče se *Krišno*, izgovarjajo se *mantra*, v ogenj se mečejo žitarice in dajo se iniciacijske zaobljube. V navadi je tudi, da ima duhovni učitelj govor ali predavanje, v katerem govori o pomenu iniciacije.

Bistvena razlika med krstom in iniciacijo je v tem, da v katolicizmu načeloma krstijo otroke, pripadniki gibanja Hare Krišna pa iniciacijo sprejmejo zavestno, ko so odrasli.

To nam lepo ilustrira misel intervjuvanca: »Krst je imel pomen v predaji, posvetitvi bogu, kesanju za predhodno grešno delovanje in obljubo, da človek ne bo več grešil. To lahko stori le odrasla oseba. Tudi Jezus se je krstil kot odrasla oseba. Ljubezen, tudi do boga, lahko temelji le na svobodi. Sam se moraš odločiti, pri katolikih namreč krstijo dojenčke.«

Glede na Zakonik cerkvenega prava (kan. 851), se lahko krstijo tudi odrasle osebe, vendar se morajo po različnih stopnjah in v skladu z obredom uvajanja primerno pripraviti na zakrament krsta.

---

³⁵ *Samskare* so obredi, povezani z življenjskim ciklusom oziroma t.i. »obredi življenjskih krogov«. Hindujcem zagotavljajo duhovno čistost in jih pripravljajo za dosego končnega cilja (Črnič 2005a: 38).

³⁶ 16 krogov dnevnega mantranja pomeni, da *Krišnove bhakte* vsak dan vsaj 1.728-krat izgovorijo *maha-mantra* Hare Krišna. Več v nadaljevanju.

Pri religijah krst in iniciacija vsebujeta obredni vstop, ki pomeni začetek duhovnega življenja ter vzpostavitev duhovne vezi z bogom.

2.1.2 Zakrament zakona in vivaha-jagja

Poroko pozna vsaka civilizacija, kot pravi intervjuvani *bhakta*: »Namenjana je reguliranju človekovega spolnega življenja, ki se tako omeji na eno osebo, vse ostalo, kar vidimo okoli sebe in kar smo ali pa še živimo, pa je necivilizirano oziroma živalsko.«

Bhakte menijo, da s poroko postane um miren, ker je človek tako vezan le na eno osebo, hkrati pa v družbi vladata tudi mir in red. Na ta način se lahko človek posveti duhovnosti in sčasoma postane spolna želja – glavno sidro, ki človeka drži v materialnem svetu – vse manjša, ljubezen do boga pa vse večja.

Zakonca naj bi skupaj služila bogu in si pomagala na duhovni poti. Spočela naj bi potomstvo in ga vzgojila v zavesti boga.

Ritual poroke se imenuje *vivaha-jagja* in ob tej priložnosti se zakuri lep okrašen ogenj, prikliče se *Krišno*, izgovarjajo se *mantra*, v ogenj prisotni mečejo žitarice in dajo se zaobljube.

Pri katolikih poroka pomeni ustaljenost duha in vezanost na eno osebo. »Mož in žena, ustvarjena od boga, imata enako dostojanstvo kot človeški osebi. Zakrament zakona ustvari med zakoncema trajno in izključno vez. Hkrati drug drugega dopolnjujeta v svoji moškosti in ženskosti.« (Kompandij 2006: 45)

Enako kot gibanje Hare Krišana, tudi katoliki poznajo pravila zakonskega življenja. Tomaž Akvinski je o zakramentu zakona menil tole: »Zakrament zakona je posebno zdravilo, ki ga je bilo nujno treba uvesti za brzdaje spolne sle« (Ranke-Heinemann 1992: 158). Krščanstvo je namreč mnenja, da spolnost preprečuje vzponu duše v »višje sfere« (Smrke 2000: 259).

Zavračanje spolnosti ter podpora vzdržnosti sta imela svoj namen že v antiki. Pri kristjanih je spolnost predstavljala prekletstvo grešnosti in kaznovanje pregrehe, v antiki pa je negativna konotacija spolnosti izhajala iz medicinskih predstav, saj naj bi bila spolnost zdravju škodljiva. Krščanstvo je nenehno poudarjalo, da mora biti spolni odnos

dejanje zaploditve, kajti če to ni, se mu pripiše negativen vidik spolne sle in ne-ljubezni, zato kristjani ostro zavračajo splav in kontracepcijo (glej Ranke-Heinemann 1992).

Katoliški celibat ima korenine v poganstvu. Celibat za duhovnike je v 11. stoletju kot obveznost uvedel papež Gregor VII., zato da bi se izognil izgubi cerkvenega imetja in cerkvenemu dedovanju (glej Smrke 2000: 218).

Podobno kot kristjani, tudi Hare Krišna poudarjajo dolgotrajno zvezo med moškim in žensko, saj se lahko tako oba naučita izraziti svojo seksualnost v duhovni zvezi. Zavračajo kontracepcijo, zavračajo tudi splav. Ravno tako zagovarjajo vzdržnost, razen z namenom prokreacije. Gibanje Hare Krišna za razliko od kristjanov pravi, da duša začne svojo pot takoj, ko pride v maternico (glej Swami 2001: 91).

Neki *bhakta* mi je v intervjuju položaj moških in žensk opisal takole: »*Mi smo duhovna bitja, zato nam delitev na moške in ženske ne pomeni nič. Ta delitev povzroča le konflikte med ljudmi.*«

Ravnotako sta mi dve pripadnici gibanja zaupali, da v položaju ženskega spola ne vidita nobenega problema. Da je že res, da jih je na začetku motilo, da ženska ne more postati *guru*, vendar sta s podrobnejšo razlago tega principa spoznali, da vidita v tem smisel in resnico³⁷.

Kljub takšnim izjavam nekateri pripadniki gibanja Hare Krišna vidijo položaj žensk kot problematičen, saj se največ pozornosti posveča duhovnemu napredku moških. Točno to so namreč pokazali podatki mednarodne raziskave iz leta 1996, ki jo je ob obletnici *Prabhupadovega* rojstva naročil GBC, izvedel pa ameriški sociolog E. Burke Rochford (glej Črnič 2005a: 69). Tako moški kot tudi ženske so mnenja, da bi ženske morale imeti večjo vlogo ter enake možnosti pri opravljanju religijskih dejavnosti, da bi morale imeti večjo funkcijo pri vodenju *kirtan*, predavanj, pri vodenju templja ter da bi morale imeti možnost postati *guru*.

Na samem začetku ustanovitve ISKCON-a, pod vodstvom *Prabhupada*, so bile ženske aktivno vključene v ISKCON. Ob formalni ustanovitvi gibanja je bila med tremi podpisniki ustanovne listine tudi ženska. Ženske so na začetku opravljale enaka

---

³⁷ Resnica, v kateri sta intervjuvanki spoznali smisel, je ta, da so po *vajšnavskem* verovanju vse duše ženskega spola, zato so si ljudje na duhovni ravni enakopravni. Le bog naj bi bil moškega spola (Črnič 2005a: 70).

religijska opravila kot moški, celo potovale so z *Prabhupadom*. Sredi 70. let pa se je položaj žensk začel spreminjati in ženskam je red *sanjase* postal nedostopen. Po *Prabhupadovi* smrti je vodenje gibanja prevzel GBC oziroma enajst *sanjasijev*, ki so začeli nasprotovati aktivni ženski vlogi v gibanju in žensko predstavili kot iluzorno energijo *majadevi*, ki naj bi moške zapeljala s poti duhovnega napredovanja. Poledice so bile nasprotovanje moških iniciiranju žensk v gibanje, ki se je v praksi kazalo v tem, da so morale ženske pri čaščenju božanstev stati v zadnjem delu templja oziroma za moškimi (glej Črnič 2005a: 72).

V 80. letih 20. stoletja pa se je začela polemika o enakopravnosti žensk. Polemiko so sprožile same ženske, katere je kmalu opazil tudi ISKCON. Probleme so začeli reševati v praksi in sicer tako, da so za čaščenje božanstev del templja namenili moškim, del pa ženskam. Leta 1993 so v nemškem nacionalnem svetu ISKCON-a rezervirali tretjino sedežev za ženske, leta 1994 pa so bile tri ženske že predsednice templjev v Nemčiji. Leta 1996 je ISKCON ustanovil posebno ministrstvo za ženske, kjer so lahko ženske predstavile svoje poglede na položaj žensk v ISKCON-u (glej Črnič 2005a: 72).

Pripadnice gibanja Hare Krišna svojo pripadnost moškim kažejo s rdečo piko na čelu, ki se imenuje »*bhindi*«. Praviloma je rdeče barve in navadno so si jo ženske risale. Danes pa obstajajo tudi nalepke, ki si jih *bhaktine* nalepijo na čelo. O tem zgovorno pričajo besede intervjuvane *bhaktine*: »*To je nalepkica, s katero pokažem, da sem zasedena. Na začetku me je to malo motilo, kot nekakšna stigmatizacija, vendar to se mi sedaj zdi super, saj ti tako tipi ne težijo.*«

»*Meni ne bo nihče določal, kdaj bom lahko seksual,*« je bila burna reakcija kristjana o pripadnikih gibanja Hare Krišna. Pa vendar to počne krščanstvo, ki ravno tako kot Skupnost za Zavest Krišne predpisuje odnose le v zakonu in samo z namenom prokreacije. Vsakršna kontracepcija je prepovedana.

Iz množice takšnih izjav lahko zaključim, da so pripadniki gibanja Hare Krišna bolj goreči verniki, saj točno vedo, kaj je njihov končni cilj, in točno vedo, kam jih bo to znanje in upoštevanje pravil v končni fazi privedlo. To nam lepo ilustrira misel intervjuvanca: »*Končni cilj je osvoboditi se ujetosti v materijo in oditi v gospodovo kraljestvo.*«

Kristjani sicer verujejo v boga, vendar kot kaže, ta nima zveze s predpisi, ki so jim določeni v Bibliji. Smrke (2000: 14) meni, da so stališča povprečnega slovenskega

katoličana o vprašanju spolnosti ter s tem uporabe kontracepcije in nezakonskih spolnih odnosov, bližje stališčem slovenskih ateistov kot pa doktrini RKC. Nietzsche (Hribar 2002: 71) je v Antikristu kristjane opisal takole: »Po bistvu je bil kristjan samo eden in ta je umrl na križu.«

Glede na prebrano literaturo ter opravljeno raziskavo lahko sklepam, da so katoliki in tudi pripadniki gibanja Hare Krišna zelo konzervativni, kar se tiče zakona ter življenja v njem.

Katoliki in pripadniki gibanja Hare Krišna v enaki meri nasprotujejo homoseksualnim odnosom, in sicer glede na Črničeva (2005: 687) raziskavo Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna ter katolikov, kar približno 70% anketirancev.

Črničeva (2005: 686) raziskava je celo pokazala, da so katoliki bolj konzervativni kot pripadniki gibanja Hare Krišna. S tradicionalno delitvijo družinskih vlog, po kateri je osnovna naloga ženske, skrbeti za dom in družino, mora moški priskrbeti finančna sredstva za preživljanje družine. Pripadniki gibanja Hare Krišna to terjajo v manjši meri (30%), kot katoličani (43%).

2.1.3 Molitev

Zelo pomembna podobnost med religijama je poudarjanje individualne zasebne molitve. Gibanje Hare Krišna pozna petje *maha-mantre*, ker naj bi bila ta metoda zelo učinkovita metoda v dobi *kali-juge* za samospoznavanje in meditacijo. Beseda *mantra* je sestavljena iz dveh besed, in sicer *manas*, ki pomeni »um« ter *trajate*, ki pomeni »osvobajati«. Te dve besedi sestavljata besedo *mantra*. *Mantra* je zvok, ki osvobaja. *Maha* pa pomeni »velika«. Se pravi, »velika transcendentalna molitev, ki osvobaja um«. Namen molitve je, da petje ali poslušanje božjih imen in božanskih *manter* spremeni karmično maso in prodre skozi sloje nesnage, ki obkroža izvorno, duhovno zavest. Tako naj bi se človek lažje zbral in imel boljši spomin. Njen pravi namen pa je osvoboditev od *samsare* in razvoj čiste ljubezni do boga.

Mantra sestavljajo tri besede in sicer *Hare*, *Krišna* in *Rama*. Z besedo »*Hare*« se naslavlja gospodova energija, z besedama »*Krišna*« in »*Rama*« pa se obrača na gospoda samega. Obe besedi pomenita »najvišje zadovoljstvo«. Te tri besede so transcendentalna semena *maha-mantre*. *Krišna* in *Rama* sta tudi imeni bogov. *Krišna* pomeni

»vseprivlačni« in *Rama* pomeni »vir vsega zadovoljstva«. *Hare* pa se nanaša na ljubezensko milost boga. To milost personalizira *Radha*, *Krišnina* večna spremljevalka.

Vedski rožni venec se imenuje *džapa*³⁸, ki je sestavljena iz 108 lesenih kroglic, nanizanih na močni vrvi in narejenih iz svetih rastlin. To število je mistično, saj predstavlja število *Upanišad* in število boginj iz najožjega kroga božjega spremstva. *Džapa* ima tudi 109. kroglico, ki je večja od ostalih, in povezuje konca vrvice. To je mejna kroglica in predstavlja *Krišno*. Preko nje se ne *mantra*. Krščanstvo pa ima rožni venec iz 54 kroglic, kar predstavlja natanko polovico števila 108.

Molitev se pri gibanju Hare Krišna lahko izvaja na dva načina, in sicer kot skupna molitev ali *kirtana*, kjer se zbere skupina ljudi z inštrumenti ter poje božja imena. Izvaja se tako, da eden zapoje, ostali pa ponovijo za njim. *Kirtana* pomeni »slavljenje vsevišjega gospoda« s petjem njegovih svetih imen. Molitev se lahko izvaja tudi individualno. To se imenuje *džapa*, kar pomeni, »govoriti nežno«. Molitev se izgovarja z izgovorjavo *maha-mantre*, in sicer:

Hare Krišna, Hare Krišna, Krišna Krišna, Hare Hare

Hare Rama, Hare Rama, Rama Rama, Hare Hare

Mantranje se priporoča večkrat na dan, tako da vernik za vsako kroglico, se pravi 108krat, izgovori *maha-mantra*, ki predstavlja en krog.

Tudi pri katolikih je priporočeno veliko moliti. V Svetem pismu piše (1 Tes 5, 17): »Zmeraj se veselite. Neprestanoma molite.«

Sveto pismo (Rim 10, 13) tudi pravi: »In res: Kdor koli bo klical Gospodovo ime, bo zveličan.«

Pri gibanju Hare Krišna molitev velikokrat spremlja tudi ples. Kristjani v cerkvi ne plešejo.

O tem zgovorno pričajo besede intervjuvanke: »*Ful mi je všeč, ker ful plešemo in pojemo in ni vse tako monotono kot pri krščanstvu. Vse je ful bolj veselo in sproščeno.*«

Črničeva (2005: 682) raziskava Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov je pokazala, da v gibanju Hare Krišna religijskim dejavnostim³⁹

---

³⁸ *Džapa* je rožni venec. Podrobnejša razlaga sledi v nadaljevanju.

³⁹ Religijske dejavnosti zajemajo mantranje in čaščenje.

posvečajo več časa moški kot ženske, in sicer kar 16.4% moških ter 5.1% žensk religijskemu čaščenju in mantranju posveča več kot 5 ur dnevno.

Črnič (2005: 681) pravi, da gre pri gibanju Hare Krišna v primerjavi z aktivnimi katoliki⁴⁰ za intenzivnejšo religijsko prakso, saj pripadniki gibanja Hare Krišna neprimerno več časa posvečajo religijski praksi kot aktivni katoliki. Poleg tega, da večkrat obiskujejo tempelj, prirejajo tudi *sange* ter *nama-hate*⁴¹, več časa namenijo dnevni molitvi ter branju svetih knjig. Večina jih ima doma tudi manjši oltar s slikami ali podobami božanstev, ki predstavlja pripomoček za dnevno obredno čaščenje.

2.1.4 Hrana v Svetem pismu in prasadam

Hrana je pri katolikih zelo pomembna. V Svetem pismu so jedi opisane kot skromne in preproste, in že takrat so omenjali kaj je zdravo in kaj nezdravo ter slabosti prenajedanja.

V Svetem pismu je najpomembnejše opisano živilo kruh »Daj nam danes naš vsakdanji kruh« (Mt 6, 11), saj je znak gostoljubja in predstavlja Kristusovo telo, ki je bilo žrtvovano za odrešitev človeštva.

Pomembni v prehrani so, kakor tudi pri gibanju Hare Krišna, mleko ter mlečni izdelki in med: ... »V deželo, v kateri teče mleko in med.« (Ex 3, 17)

Najpomembnejši med mlečnimi izdelki je maslo, ki ga Sveto pismo tudi največkrat omenja. Tudi *bhakte* uporabljajo prečiščeno maslo imenovano *gi*.

Izjema pri Hare Krišni pa so jajca, ki pri kristjanih predstavljajo simbol rodovitnosti, verjetno zaradi tega, ker se iz njih izleže novo življenje (Schmitt 1993: 28). Za pripadnike Hare Krišna pa so jajca nečista hrana in jih je prepovedano uživati.

Tudi meso je pri katolikih dovoljeno: »Vendar smeš vedno jesti meso...« (Dtn 12, 15), ki ima osrednje mesto v prehrani. Sveto pismo (Preg 23, 20) pravi, da je potrebno meso jesti zmerno ter poredko. Od tega je dovoljena bravina, govedina, kozje meso, divjačina in perutnina. Tudi ribe so bile dovoljene, čeprav je imela riba v zgodnjem krščanstvu pomemben in skriven simbol preganjanih kristjanov (glej Schmitt 1993: 63).

---

⁴⁰ Aktivni katoliki so tisti, ki se udeležujejo verskih obredov najmanj enkrat mesečno in molijo najmanj enkrat tedensko. Za podrobne informacije glej Črnič, Aleš (2005): *Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov*. Teorija in praksa 42(4-6), 674–690.

⁴¹ *Nama-hate* so tedenska srečanja *bhakt*, kjer se opravlja religijsko čaščenje. *Nama-hate bhaktam* predstavljajo nadomestilo ali pa dodatek k tempeljskim aktivnostim (Črnič 2005: 681).

Dejstvo je, da se pred vesoljnim potopom ni omenjalo mesne hrane. »Glejta, dal sem vama vse bilje s semenom na vsej zemlji in vse drevje, na katerem je sad s semenom...« (1 Mz 1, 29). Zato nekateri avtorji trdijo, da je bil prvotni namen stvarnika, da ljudje živijo kot vegetarijanci. Največje število vegetarijancev izven Indije je danes v Izraelu (<http://www.all-creatures.org/murti/asource.html>).

Zanimivo je tudi, da zgodnji grški rokopisi imenujejo Jezusa kot »Nazorejca«. To naj ne bi pomenilo, da je Jezus doma iz Nazareta, ampak da pripada sekti, imenovani »Nazorejci«. Ta sekta je sledila nekaterim svojim načelom, vključno z vegetarijanizmom, zato nekateri sklepajo, da je bil Jezus vegetarijanec (glej Kersten 2003: 266).

Tudi častiti Van Pelt Hart (1998: 28) pravi, da so bili zgodnji krščanski očetje vegetarijanci. Prehranjevanje z mesom naj bi se začelo s cesarjem Konstantinom, v 1. pol. 4.st. Pravi tudi, da hebrejska beseda *jirdu*, ki je uporabljena v Svetem pismu, izhaja iz korena *radah* in označuje občutek skrbništva ali zaščitništva, zato Sveto pismo naroča skrbništvo nad živalmi in ne ubijanje le teh (Van Pelt Hart 1998: 30).

Po potopu se mesna hrana že omenja, in sicer »Vse kar se giblje, kar živi, naj vam bo v živež.« (1 Mz 9, 3)

Katoliška hrana se imenuje žegen, gibanje Hare Krišna pa svojo hrano imenuje *prasadam*, kar pomeni »gospodova milost«.

Načeloma je vsa njihova hrana razdeljena v tri kategorije. Hrana v vrlini je ugodna za duhovni napredek in sem spadajo mleko, žitarice, sadje, v glavnem sveža hrana. Hrana v strasti je čebula, česen, preveč začinjena hrana, hrana v neznanju pa je meso in alkohol, gobe, stara in gnila hrana.

Vso skuhano hrano tako najprej darujejo *Krišni*, kar ostane, pa pojedjo sami. Ta hrana ima posebno vlogo, saj je darovana *Krišni*, zato je poduhovljena. *Prasadam* naj bi *bhakte* očistil vseh preteklih grešnih dejanj ter zaščitil pred vplivom materialne narave, sčasoma pa naj bi jim ti okusi dali transcendentalni užitek.

Verniki Hare Krišna se prehranjujejo pretežno z vegetarijansko hrano, ki vključuje mleko in mlečne izdelke, zelenjavo, sadje, oreške in žita. Meso, ribe in jajca ne pridejo v poštev, pa tudi razna poživila ne, kot na primer kofein in alkohol. Od zelenjave sta prepovedana čebula in česen, ker povečujeta guno strasti in otopita možgane. Ne jedo niti gob, ker rastejo na temnih in vlažnih mestih v guni nevednosti. Kot pravi intervjuvana *bhaktina*:

Bhakte jemo samo hrano, ki je ponujena Krišni, ker je ta hrana osvobojena karmičnih reakcij. Ko ješ hrano, dobiš karmo, a prasadam je karma free hrana. A to je jogiju pomembno. Krišna ne je mesa, rib, jajc, čebule... pa mu to ne moremo ponuditi, in zato tudi tega ne jemo. Zdravila so izjema, njih seveda ne ponujamo Krišni. Je pa to, kar jemo, individualna stvar. Bhakte včasih spijejo kakšen sok ali pojejo kakšno sadje, ki ni ponujeno Krišni, ampak to naredijo večinoma iz socialnih razlogov, da ne izgledajo v naši družbi čudni in nedružabni. Ta vrsta hrane ni grešna, in tudi ni kuhana.

V katolicizmu intoksikanti niso ravno prepovedani, kajti vino danes simbolno predstavlja Kristusovo kri, žrtvovano za odrešenje ljudi.

Tudi v bibličnem času je bilo zelo pomembno vinsko sadje, imenovano vino, ki je bilo nefermentirano, vendar se je takrat za vse pridelke iz vinske trte uporabljalo ime »vino«, ne glede na to, ali je bilo fermentirano ali ne. Za vino se je uporabljalo trinajst različnih imen, in sicer devet v hebrejščini ter kaldejščini in štiri v grščini. Skupno ime za vino v grščini je bilo »oinos«, v hebrejščini »yayin« ali »yain«, v latinščini »vinum« ter v angleščini »wine«. Po profesorju Samuelu Leeju z Univerze Cambridge, se hebrejska beseda »yain« ni nanašala na alkohol, ampak gost grozdni sirup, ki so ga zavreli zato, da bi ga dalj časa ohranili. V Septuaginti, grški verziji Stare zaveze, je hebrejska beseda za grozdni sok prevedena triintridesetkrat v grško besedo »oinos«. Beseda »oinos« je bila uporabljana tudi za druge napitke, na primer iz lotosa, dateljnov ter drugega sadja (<http://www.all-creatures.org/murti/asource.html>).

Čeprav je pri katolikih vino prisotno pri vsakem obredu, za duhovnike še vedno popolna abstinenca velja za znak svetosti in posvečenja bogu. Sveto pismo (3 Mz 10, 9-10) pravi: »Vina in opojne pijače ne pijte, ne ti ne tvoji sinovi s teboj, kadar greste v shodni šotor, da ne umrjete – to je večna postava od roda do roda, da boste mogli razločevati med svetim in posvetnim, med čistim in nečistim.«

Ko sem v intervjuju *bhaktino* vprašala, kaj jo je pri katolištvu najbolj motilo, mi pove takole: »Duhovniki so nas učili, kako se obnašati, sami pa se tega niso držali. Na primer alkohol. Duhovnik je bil alkoholik in ne vem, kakšen odnos je to, da se ga nacejaš, in potem prideš pa pridigaš.«

2.2 Izkustvena, doživljajska in emocionalna pojavnostna razsežnost

Verniki imajo pri svoji veri različna izkustva ter s tem povezana občutja, na primer religijsko vzhičenost, ljubezen, razočaranje, strah, veselje... Smrke (2000: 54) pa pravi, da je po Ottru pomembno prav posebno občutje, in sicer občutje numinoznega. Ta izraz je Otto izpeljal iz starorimskega izraza numina (nimen, ed.), kar je pomenilo »duhove oziroma božanstva«. To občutje je povezano z občutji strašljivega, očarajočega in skrivnostnega, vzvišenega ter majhnega, ničevega nasproti numinoznemu. Nekateri ljudje še danes padajo celo v religiozni trans.

Pred krščanskim obhajilom naj ne bi jedli, ker lakota poveča doživljanje. Vernik naj bi tako bolj občutil telesno resnost dogodka. Za boljše doživljanje se včasih uporabljajo tudi razne dišave in kadila, pa tudi ples (glej Smrke 2000: 56).

Šrimad Bhagavatam (2.7.27) pravi: »Kadar svet preveč bremeni bojna moč kraljev, ki ne verujejo v Boga, s Svojim polnomočnim delom, da bi zmanjšal gorje sveta, Gospod sestopi. Gospod pride v Svoji izvorni obliki, s prelepimi črnimi lasmi. Da bi razširil Svojo transcendentalno slavo, opravlja dejanja, ki so nenavadna in izjemna. Nihče ne more pravilno oceniti Njegove veličine.«

Po verovanju pripadnikov gibanja Hare Krišna vse to pomeni, da se bog ekspandira zato, da ohrabri svoje čiste *bhakte* in prevzame neštete oblike in energije. Nikoli ne prestopi v materialni svet z materialnim telesom, ampak z duhovnim. Verjamejo, da se bog ne prikaže vsakomur, prepoznajo ga le tisti, ki so verodostojni *bhakte*.

Šrimad Bhagavatam (2.7.47) pravi, da bog ni navzoč pred našimi očmi, a če si človek želi znanja in vodenja, mu bo ta sam poslal verodostojno osebo zato, da bo lahko prišel nazaj k bogu.

Ko sem govorila z *bhaktami* o doživljajski razsežnosti, sem jih predvsem spraševala o izkustvu z bogom. Večina jih je odgovorila, da fizične izkušnje z bogom niso imeli, so bile pa drugačne izkušnje. Eden izmed odgovorov *bhaktine* se je glasil takole:

Mi imamo božanstva, slike Krišne. Ko vidim božanstva, vidim boga. Čutim ga. Tudi v sanjah sem ga videla, oziroma je samo pokukal, videla sem samo oko. Kot katolik ga nisem čutila, to je bila najhujša stvar, da nimam z njim nobenega odnosa. Res pa je, da sem kot katolik, to je nekako bil začetek mojega duhovnega prebujanja, želela vedeti, če bog sploh obstaja in sem ga prosila, da mi da nek

znak. Enkrat sem sanjala, da je prijateljica bolna, jaz pa sem zbirala neko svetlobo za njeno ozdravljenje. Tudi bog je prispeval in jaz sem mu bila zelo hvaležna. V tem trenutku sem se zbudila, sem pa še vedno imela zaprte oči. Zbudila me je energija, ki je potovala skozi moje telo od nog proti glavi. Ko je prišla do oči, sem videla svetlobni blisk. Potem sem odprla oči. Dobila sem vero, da bog obstaja, to je bil njegov znak.

Kot bhakta sem pa imela več izkušenj, recimo včasih bhakte prav čutimo, da se predamo Krišni, ne da mislimo nase, Krišna skrbi za nas. V Londonu, ko sem imela 16 let, sem čutila, da skrbi zame. Je poskrbel, da najdem bhakte, da dobim za spati, za jesti in se varno vrnem nazaj v šolo, kjer sem sicer bila. Vse to v dveh dneh. Enkratna izkušnja. Zadnja realizacija, kakor mi temu rečemo, je bila, ko sem bila bolna kakšno leto, dve nazaj. Prehlajena, glavobol, celo telo me je bolelo. Sem zelo iskreno mantrala, kolikor mi je pač uspelo biti iskrena. Kar naenkrat sem se počutila, kot bi lebdela, nisem več čutila telesnih, ne umskih bolečin. Takrat sem dojela, da je sveto ime res močno, da nas lahko osvobodi materialne eksistence.

In

Sem imel eno izkušnjo, ne čisto fizično, ampak bil je en signal, bil je en simptom, da bog obstaja, da je bog prisoten. Ker jaz sem že prej, pred leti, že v 6. razredu osnovne šole, izgubil eno oko – levo oko imam plastično. Kasneje, približno čez deset let, sem imel malo bolečine v tem očesu, ki mi je še ostal. In potem sem prosil: bog, če si kje, če obstajaš, mi zaščiti to edino oko, ki ga še imam. Potem je v trenutku, bi lahko rekel, bolečina izginila. In ko sem to prosil prvič, sem si rekel, okej, to je naključje, ker nisem hotel verjeti. Ampak potem sem še večkrat poskusil in vedno je bilo takoj vse v redu.

Dr. Aleš Črnič (2005: 683) je v svoji raziskavi Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov ugotovil, da kar dve tretjini *bhakt* navaja pogosto ali občasno živo osebno doživetje *Krišne*, podobno doživetje Kristusa pa navaja le petina aktivnih katolikov⁴².

---

⁴² Za primerjavo podatkov o občutku živega, osebnega stika s Krišno/Jezusom je dr. Aleš Črnič poleg svojih 116 anketiranih *bhakt*, vzel podatke iz raziskave »Slovensko javno mnenje 97/2 – Mednarodna raziskava o veri in odnosu do cerkve«. Za podrobnejše podatke glej Črnič, Aleš (2005): *Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov*. Teorija in praksa 42(4-6), 674–690.

Poleg podobnosti med *vajšnavizmom* ter katolištvom, ki se še najbolj kaže v verovanju v nek po smrti obstoječi svet ter v obstoj osebnega boga, ki je hkrati polnovreden človek ter vsemogočen Bog, obstajajo tudi razlike, ki se najbolj kažejo v samem odnosu do boga. Namreč, *vajšnavistično* čaščenje boga *Krišne* se od krščanstva razlikuje predvsem po odnosu do boga *Krišne*. Pripadniki gibanja Hare Krišna do svojega boga gojijo osebni, intimen odnos, kar so kot katoliki pogrešali. To pomeni, da v njihovem življenju predstavlja osrednje mesto, zato ga je potrebno častiti z ljubeznijo ter popolno vdanostjo (glej Črnič 2005: 683).

2.3 Narativna, mitska pojavnostna razsežnost

Definicij mitov je veliko, podala bom dve, ki sta si nekako nasprotujoči. Eliade (1970: 9) pravi, da po eni strani mit vsebuje eno sveto zgodbo, ki prinaša neke dogodke, ki so se dogajali v fiktivnem času začetka. Po drugi strani pa naj bi miti govorili o tem, kako je nekaj ustvarjeno in kako je začelo resnično obstajati. Se pravi: na eni strani imamo tiste definicije, ki trdijo, da so miti neresnični, na drugi pa tiste, ki jih imajo za resnične. Ker je interpretacij o nastanku in obstoju sveta veliko, bo vsaka kultura in tudi religija zagovarjala svoje mite ter svoja verovanja, katerih razlage prihajajo iz njihovih svetih knjig. Zanje pa bodo trdili in verjeli, da sploh niso miti. Miti, pa naj bodo resnični ali pa neresnični, vedno odkrivajo delo in zgodovino nadnaravnih bitij, ki ustvarijo svet, živali, ljudi, rastline...

Tako tudi *vajšnavisti* trdijo, da miti zanje niso miti, ampak resnica. Eden izmed intervjuvanih *bhakt* pravi takole: »Beseda mit in mitologija izhajata iz sanskrske besede *mithya*, kar pomeni nekaj neresničnega oziroma namišljenega. Za nas opisi v svetih spisih niso mitologija, ampak zapis zgodovinskih dejstev, ki pa jih ateisti, pa tudi pripadniki nekaterih duhovnih skupin želijo predstaviti kot domišljijo, pravljice.«

Vsaka religija ima neko svojo zgodbo, mite, s katerimi razlaga nastanek sveta, delovanje sveta in človeka, njegovo smrt in posmrtno življenje. Gre za etiološke⁴³ pripovedi.

Glavni miti so miti o nastanku sveta oziroma miti o kozmogoniji, miti o nastanku bogov ali miti o teogoniji, miti o nastanku živalskih vrst ali miti o zoogoniji ter miti o

---

⁴³ »Etiologija je vzrokoslovje, nauk o vzrokih in učinkih kakih pojavov.« (Verbinc 1982: 195)

delovanju sveta ali miti o kozmologiji. Sledijo pa soteriološki miti oziroma miti o odrešeniku in nazadnje eshatološki miti, miti o koncu sveta in človeštva (glej Smrke 2000: 57).

2.3.1 Stvarjenje ali kozmogoničen mit

Podobnost med *vajšnavizmom* in katolištvom je, da obstaja nek stvarnik, ki ustvari kozmos iz kaosa.

Vajšnavisti verjamejo, da včasih en kot duhovnega neba – *brahmadžotija*, prekrije materialni oblak, ki se imenuje *mahat-tattva*. Ta oblak je prvotna, nediferencirana oblika celotne materialne energije, iz katere se manifestira materialni svet. To materialno stvarjenje nastane po inkarnaciji prvega *puruše* oziroma inkarnacije boga po imenu *Karanodakašaji Višnuja* ali *Maha-Višnuja*. Tu se manifestira čas. Po vzbuditvi *mahat-tattve* pa nastanejo materialne dejavnosti (Prabhupada 1993: 459).

Ko se to zgodi, bog po svojem polnomočnem delu kot *Maha-Višnu*, ki je prvotna božja ekspanzija, od katere izhajajo vsi univerzumi, v tem duhovnem oblaku leže na vodo, ki predstavlja Vzročni ocean ali *Karana-jala*. Bog tako zaspi in v spancu, z dihom proizvede neštete univerzume. Ti univerzumi plujejo raztreseni po oceanu in obstajajo toliko časa, dokler traja en *Maha-Višnujev* dih, kajti ob vdihu, bog te univerzume potegne nazaj vase.

Pri stvarjenju *Maha-Višnu* potem kot *Garbodakašaji Višnu* vstopi tudi v vsako ustvarjeno kozmično oblo, kjer v oceanu *Garbe* leže na kači podobno inkarnacijo *Šese*. Ko leži na kači, mu iz popka požene lotosovo steblo, iz svetnih listov lotosa pa se rodi *Brahma*, ki predstavlja gospodarja univerzuma. *Brahma* v univerzumu ustvari vsa živa bitja, ki v skladu s svojimi željami dobijo obliko. In ta živa bitja so sestavni delci boga. *Brahma* ustvari še sonce, mesec in druge polbogove.

Višnu kot tretji avatar *Kširodakašaji Višnu* živi kot Nadduša ali *Paramatma* vsega v univerzumu in vzdržuje stvarstvo, ki je delo gospoda *Brahme*. Ti trije *Višnuji* vesolje ustvarijo in ga upravljajo. Elementi, ki sestavljajo materialni svet so torej *Bhagavanove* ločene energije in so zgolj začasna manifestacija, ki deluje pod nadzorom teh treh *Višnu puruša-avatrajev*.

Po uničenju bog ponovno ustvari vesolje, kadar je potreba in njegova volja (Bhagavad-gita 9.6).

Pri katolikih je stvarjenje opisano manj nazorno kot pri *vajšnavistih*. Bog naj bi ustvarjal sedem dni, in sicer iz nič naj bi prvi dan ustvaril nebo in zemljo. In ker se mu je zemlja zdela pusta in prazna, je ustvaril svetlobo, in tako ločil svetlobo od teme. Ločil je tudi vode od voda. Tretji dan je bog ustvaril zelenino in bilje, ki rodi seme, ter drevesa. Četrti dan je ustvaril sonce, mesec ter zvezde. Peti dan je bog ustvaril vsa živalska živa bitja in končno še človeka (1 Mz 1, 1-31). Po Svetem pismu naj bi bog le izrekel besede in vse se je uresničilo.

Bog je naredil človeka iz zemeljskega praha in mu v nosnice vdihnil dih življenja. S tem človek postane živa duša (1 Mz 2, 7).

2.3.2 Mit o odrešeniku ali soteriološki mit

Izjemna podobnost med religijama je v tem, da se pri obeh na koncu sveta pričakuje odrešenika, ki človeštvo reši pred uničenjem.

Pričakovani odrešenik v *vajšnavizmu* je sam bog – *Krišna* kot zadnji avatar *Kalki*, ki naj bi prišel kot jezdec na belem konju. Verjamejo, da se bo pojavil v tej obliki ob koncu *kali-juge*, da bi uničil zlo in obnovil red in zaključil železno dobo z uvedbo nove zlate dobe (Smrke 2000: 76).

Tudi krščanstvo v Svetem pismu omenja jezdeca na belem konju. Takole pravi Sveto pismo (Raz 19, 11-16):

Ta, ki ga je jezdil, se je imenoval Zvesti in Resnični. Ta pravično razsoja in se bojuje. Oči so mu kakor ognjen plamen in na glavi nosi veliko krono; napisano pa ima ime, ki ga ne pozna nihče, le on sam. Ogrnjen je v plašč, ki je bil namočen v krvi, in ime mu je božja beseda. Na belih konjih mu sledijo nebeške vojske, oblečene v belo in čisto tančico. Iz ust mu sega oster meč, da z njim udari po narodih....Na plašču in na boku pa ima napisano ime: Kralj kraljev in Gospod gospodov.

Po podrobnejši razlagi teologa sem spoznala, da jezdec na belem konju predstavlja Jezusa.

Katoliški odrešenik - Jezus bo tako po verovanju katolikov v zadnjem kozmičnem pretresu tega minljivega sveta, oziroma ob koncu sveta, prišel na zemljo v slavi in blišču in takrat bodo telesa in duše vstale od mrtvih. Prihod Kristusa bo povezan tudi s ponovnim prihodom boga in s poslednjo sodbo. Tako bo božje kraljestvo prispelo do

dovršitve. Poslednja sodba naj bi pomenila, da se bodo razkrile najgloblje skrivnosti srca, kakor tudi ravnanje vsakogar do boga in do bližnjega. Vsak človek bo glede na svoja dela obdarjen z življenjem ali obsojen na vso večnost – pekel (Kompendij 2006). Kompendij (2006: 78) navaja, da za konec sveta, za njegovo uro in dan ve samo bog.

Podobnost med kristjani in *vajšnavisti* se vidi v prihodu odrešenika kot samega boga, ki prevzame človeško podobo. Pri kristjanih bo bog kot odrešenik prevzel telo Kristusa, pri *vajšnavistih* pa bo to *Kalki*, jezdec na belem konju.

2.3.3 Uničenje kozmosa ali eshatološki mit

Obe religiji poudarjata, da se bliža konec sveta. Opazne so podobnosti, so pa tudi razlike.

Po *Šrimad Bhagavatamu* (1.10.21) obstajata dve vrsti uničenja pojavnega kozmosa, in sicer do delnega uničenja pride ob koncu vsakih 4320 milijard sončnih let, ko *Brahma*, ki je gospodar enega univerzuma, odide spat. V času njegove noči, ko on spi, pa je zemlja delno uničena. Z začetkom novega *Brahmovega* dne pa se zopet začne življenje na zemlji. *Brahma* živi 100 let, od katerih naj bi jih minilo že 50 in glede na izračun Puran⁴⁴ smo mi danes v 28. ciklu *juge*, v 8. periodi *manvantare*⁴⁵, v dnevu *Brahme* ali v prvem dnevu druge polovice *Brahmovega* življenja. Kar pomeni, da je po verovanju *vajšnavistov* zemlja stara 2,3 bilijona let.

Ko pa mine *Brahmovih* 100 let (po našem izračunu $8.640.000.000 \cdot 30 \cdot 12 \cdot 100$ sončnih let), pride do popolnega uničenja. Takrat živa bitja ne umrejo, ampak kot subtilne oblike ležijo v srcu najvišjega bitja, otipljivo obliko pa spet prevzamejo ob stvarjenju. Pri *vajšnavistih* so živa bitja oziroma duše ter materialna narava večni. Nikoli popolnoma ne izginejo, se ne uničijo, ampak počivajo v *Krišni*.

Kot energija se ob vsakem dihu boga materialni svet pojavi in ob izdihu boga materialni svet in živa bitja izginejo.

---

⁴⁴ Beseda *purana* pomeni »starodavno izročilo« in *Purane* so tako kot velika epa *Mahabharata* in *Ramajana* nastale v okviru bardske ustne tradicije. So enciklopedije kozmologije, svete geografije in romarskih mest, družbe, *dharme*, arhitekture, gramatike, poetike itd. (Črnič 2005: 675).

⁴⁵ Vsak *Brahmov* dan se deli na 14 obdobij, ki se imenujejo *manvantare*, ki trajajo 71 ciklov *jug*. Vsaka *manvantara* se konča z delnim uničenjem.

Sveto pismo (Raz 21, 1-5) pravi takole: »Nato sem videl novo nebo in novo zemljo. Zakaj prvo nebo in prva zemlja sta bila izginila in morja ni bilo več. Videl sem tudi sveto mesto, novi Jeruzalem, ko je prihajal z neba od Boga...in prebival bo (op. Bog) z njimi...in smrti ne bo več, pa tudi žalovanja, vpitja in bolečine ne bo več. Zakaj prejšnji svet je minil...Tisti, ki je sedel na prestolu, pa je rekel: Glej, vse delam novo!«

Neki intervjuvani katolik mi je citat razložil takole:

Novo nebo in nova zemlja sta izraza za vse. Vse bo prežeto z božjo ljubeznijo, to pomeni, da bo vse bivalo v sozvočju, v in po podobi, ki so jo bitja in stvari imele v svoji izvornosti. Spet bomo postali božja podoba in bivali v presnovljenem, poveličanem telesu. V bistvu ne v predmetnosti telesa, temveč bomo to...odnos/podoba. To bo po krščanskem prepričanju enkrat in dokončno.

Citat razlaga, da »novo nebo in nova zemlja« ne pomenita ponovne naselitve Zemlje, kot jo poznamo danes, ampak ponovno naselitev v duhovnem smislu kot poduhovljena bitja.

Smrke (2000: 58) pravi, da je v različnih religijah opazno pojavljanje enakih ali podobnih mitskih oseb, vlog in značajev, in da so takšni primeri paralelizmov izhodišče ali difuzionističnim ali arhetipskim razlagam. Tudi v krščanstvu in gibanju Hare Krišna je opazna izjemna podobnost iz vedskih svetih spisov ter Svetega pisma. Podobnost najdemo v delnem uničenju sveta, kjer zgodba iz *vajšnavskih* svetih spisov pripoveduje zgodbo o *Manuju*, ki je bil zadolžen za človeško vrsto. Bil naj bi kralj *Vajvasvata Manu* in asket v nekem kraju *Badari*. Ko se je nekega dne odpravil okopat, mu je v dlan skočila majhna ribica in ga prosila, naj jo zaščiti. *Manu* je ribico odnesel in jo dal v glineno posodo. Kmalu je riba začela rasti, zato jo je prestavil v večjo posodo. Kmalu preraste tudi to posodo, zato jo je *Manu* spustil v jezero. A kmalu tudi jezero postane premajhno, zato riba *Manuja* prosi, naj jo odnese v reko Ganges, kar *Manu* tudi stori. Kmalu postane tudi reka premajhna in takrat mu riba pove, da bo svet poplavilo čez sedem dni, ter mu naroči, naj naredi čoln in s seboj vzame sedem modrecev in vsa semena. Čez sedem dni je začelo deževati in kmalu je bilo vse popravljeno. *Manu* je svoj čoln privezal na rog, ki je ribi rasel iz glave. Riba ga je nato povlekla proti Himalaji, kjer je čoln privezal na vrh gore. Ko je nehalo deževati, so se vode začele spuščati in *Manu* je videl, da je preostali svet uničen. Zgodbe o inkarnaciji gospoda *Višnuja* v obliki ribe *Matsju* v Svetem pismu ni (Ions 1985: 31).

Je pa velika podobnost s krščanskim Noetom, kjer bog ugotovi, da je na zemlji veliko hudobije, zato bo pomoril ljudi in s tem tudi vsa druga živa bitja. Noe pa je bil pravičen mož, zato ga je bog obvaroval. Naročil mu je, naj si zgradi barko, saj bo nad zemljo poslal povodenj. Bog mu je naročil, naj vzame s seboj ženo, sinove, žene sinov, hrano ter od vseh čistih živali naj vzame po sedmero samcev in samic, od nečistih pa le po enega samca in eno samico, da bodo po potopu znova naselili zemljo.

Podobnost je vidna v tem, da je oba, tako *Manuja* kot Noeta, bog opozoril na povodenj, razlika je v tem, da Noeta ni vlekla in rešila riba. Razlika je tudi v tem, da *Manu* v barko ni vzel bitje ženskega spola, Noe pa je na barko vzel svojo celotno družino ter vsa živa bitja. *Manu* je hčerko ter ostala živa bitja dobil šele z daritvijo po koncu potopa. V obeh primerih se potop zgodi zato, da se reši človeštvo vseh hudobij, res pa je, da se v krščanstvu potop zgodi le enkrat, saj kot pravi Sveto pismo (1 Mz 8, 21), je gospod po potopu rekel: »Nikoli več ne bom preklel zemlje zaradi človeka. Ne bom več udaril nobenega živega bitja, kakor sem storil.«

Tošič (2003: 136) trdi, da sveti spisi *vajšnavistov*, natančno *Bhavišja purana*⁴⁶ omenja gospoda Njuha, ki bi lahko bil svetopisemski Noe.

Pred judovsko-krščansko tradicijo se je na čas gledalo ciklično, zato v svetu obstaja 250 različnih legend o potopu. Tošič (2003: 136-137) pravi, da je bilo obdobje med 6. in 14. stoletjem znano kot obdobje poplav. Arheološke analize prsti pa naj ne bi govorile v prid poplavi, kot je omenjena v Svetem pismu, zato Sveto pismo mogoče opisuje starejši dogodek, saj, kot sem že omenila, se je pred judovsko-krščansko tradicijo na čas gledalo ciklično. Po opisih Ved naj bi po koncu *Brahmovega* dne, ki traja 4320 milijard let, nastopil velik potop, ki pod vodo spravi celotno zemljo. Vmes pa se dogajajo še manjši potopi, ki se zgodijo ob menjavi dob. Vede pa po navedbah Tošiča (2003: 13) opisujejo takšen večji potop, ki se zgodi ob pojavitvi inkarnaciji boga kot ribe, po imenu *Matsja*. Tudi imena potomcev sinov Noeta iz Svetega pisma naj bi se močno ujemala z imeni potomcev Njuha, ki so opisani v *Bhavišja purani*.

---

⁴⁶ Ker sama *Bhavišja purane* nisem videla, sem povprašala še nekatere *bhakte*, če ta res obstaja. Eden mi je odgovoril takole: »*Bhavišja purana* naj bi obstajala. Sam sem videl verzve v sanskrtu in angleščini, ki naj bi omenjali Jezusa - kot Iša Putro - ali božjega sina. Teh verzov je bilo osem, če se ne motim.«

Bistvena razlika v razlagi nastanka in uničenja sveta ljudi in živali med katoliško vero in *vajšnavizmom* je ta, da *vajšnavisti* ne poznajo konca, na čas gledajo ciklično oziroma krožno. Kristjani pa linearno, se pravi, da ima svet svoj začetek in svoj konec. Takšno pojmovanje naj bi se pojavilo v 1. tisočletju pred našim štejem, z nastankom judaizma. Zgodnji cerkveni očetje so ciklični model pojmovanja časa ožigosali kot poganski model. Tudi večina sodobnih znanstvenikov zagovarja linearni koncept, iz katerega naj bi se razvila teorija evolucije, to pa še ne pomeni, da se vsi z njimi strinjajo. Tošič (2003: 11-17) pravi, da so se od leta 1980 začele pojavljati tudi teorije, ki zagovarjajo ciklični model časa. V zgodovini naj bi misleci stare šole, kot so Platon, Hesiod, Empedokles, Aristotel, v svojih delih opisovali podobnosti, ki so opisane v Vedah, to je rotacijski čas z uničevalnimi katastrofami.

2.4 Etična, legalistična pojavnostna razsežnost

Religije imajo vedno neka etična pravila, kodeks po katerih se ravnaajo. Ta pravila se od religije do religije razlikujejo. Posledice neupoštevanja etičnih, moralnih kodeksov se v krščanstvu plačajo v onostranstvu, z obsojenostjo na vso večnost, po *vajšnavizmu* pa v ponovnem utelešenju na tem svetu, kar predstavlja ponovno trpljenje materialnega sveta.

Smrke po Morganu in Lawtonu navaja 9 področij, o katerih religije dajejo svoja etična stališča (2000: 61): identiteta in avtoriteta, osebno in zasebno, poroka in družina, uporaba časa in denarja, kvaliteta in pomen življenja, prava in neprava dejanja, enakost in različnost, vojna in mir in globalna vprašanja.

Nekatera od teh stališč sem že omenila, sedaj pa želim podrobneje razčleniti prava in neprava dejanja.

2.4.1 Deset božjih zapovedi in štiri regulativna načela

Pripadniki gibanja Hare Krišna skušajo živeti v skladu z *dharmo*, moralnim zakonom, ki vodi človekovo življenje. Njihove dolžnosti so določene s položajem posameznika v družbi in njegovim življenjskim obdobjem.

Katoliki pa se morajo ravnati po desetih božjih zapovedih, ki izražajo osnovne človekove dolžnosti do boga in do bližnjega. Izkazalo se je, da so si katoliške zapovedi ter načela gibanja Hare Krišna presenetljivo podobne.

Obstajajo štiri regulativna načela, po katerih se morajo ravnati vse *bhakte* gibanja Hare Krišna. Namenjena so osvoboditvi iz objema *maje*. Ta načela so:

1. Načelo usmiljenja, ki prepoveduje uživanje mesa, rib in jajc. Pri katolikih te jedi niso prepovedane.
2. Načelo strogosti, ki prepoveduje jemanje vseh opojnih sredstev, vključno z alkoholom, drogami (razen zdravil), tobaka, pravo kavo, pravim čajem in celo kakavom. V Kompendiju (2006: 159) piše, da morajo katoliki skrbeti za svoje in tuje telesno zdravje s tem, da se je potrebno izogibati kultu telesa in vsakršnemu pretiravanju, kot je uporaba drog, zloraba jedi, alkohola, tobaka in zdravil, ki uničujejo telo.
3. Načelo čistosti, ki usmerja v spolnem življenju. Spolno občevanje je dovoljeno le v okviru zakonske zveze (in to samo za rojevanje *Krišne* zavestnih otrok). Enako velja tudi za katolike.
4. Načelo resnicoljubnosti, ki prepoveduje igranje iger na srečo in špekulacije z denarjem. Tudi v katolištvu igre na srečo niso priporočljive, saj to človeka vodi v pohlepnost. V Bibliji to ni eksplicitno prepovedano, je pa omenjena želja po materialnem bogastvu, in sicer: »Ne nabirajte si zakladov na zemlji, kjer jih uničujeta molj in rja in kjer tatovi spodkopavajo zidove in kradejo; nabirajte pa si zaklade v nebesih, kjer jih ne uničujeta ne molj ne rja, in kjer tatovi ne spodkopavajo in kradejo.« (Mt 6, 19)

Tudi katoliki imajo zelo podobna načela, po katerih naj bi se verniki ravnali, in sicer:

1. Sveto pismo (2 Mz 20, 2) pravi: »Ne imej drugih bogov poleg mene!«

Ta zapoved prepoveduje mnogoboštvo in malikovanje, kajti ne sme se malikovati kakšno drugo bitje ali pa stvar, na primer denar, oblast... Prepoveduje praznoverje, saj pravi da je to zabloda čaščenja, ki se kaže v različnih oblikah vedeževanja, na primer magije, spiritizem... Prepoveduje nebogovdanost, ki se kaže v bogoskrunstvu, ki onečašča osebe ali svete stvari. Prepoveduje ateizem, ki zavrača obstoj boga ter prepoveduje agnosticizem, kjer se pojavlja dvom ter brezbržnost v obstoj boga (glej Kompendij 2006: 147).

V *Bhagavad-giti* (18.66) *Krišna* pravi: »Opusti vse religije in se samo predaj Meni. Odrešil te bom posledic vseh grehov. Ne boj se.«

Obe religiji poudarjata, da je bog eden in da ga je potrebno spoštovati in mu izkazovati hvaležnost, drugače končni rezultat ne bo ugoden.

2. »Ne skruni Božjega imena!« (2 Mz 20, 7)

V katolicizmu spoštujejo klicanje, blagoslavljanje, hvaljenje ter povelečevanje božjega imena, izogibati pa se je potrebno bogokletju, kot so kletvice in nezvestobe obljubam, narejene v božjem imenu (Kompendij 2006: 153). Ravnotako *Šrimad Bhagavatam* (2.1.11) pravi, da ni zaščiten tisti, kdor žali gospodovo ime. Opisuje deset možnih žalitev imena, in sicer prva žalitev je obrekovanje velikih *bhakt*, ki oznanjajo gospodovo slavo; druga žalitev je videti gospodova sveta imena v luči posvetnega razlikovanja; tretja žalitev je zanemarjanje naročil pooblaščenih duhovnih učiteljev; četrta žalitev je obrekovanje svetih knjig; peta žalitev je s posvetno preračunljivostjo razlagati gospodovo ime; šesta žalitev je interpretirati sveto ime; sedma žalitev je namerno grešenje, z izkoriščanjem svetega imena; osma žalitev je, kdor ima sveto ime in njegovo petje za enakovredno materialnim ugodnostim; deveta žalitev je govoriti o transcendentalni naravi svetega imena ljudem, ki jih takšno petje ne zanima; deseta žalitev je izguba zanimanja za gospodovo sveto ime.

3. »Pomni, da boš posvečeval sobotni dan!« (2 Mz 20, 8)

Človek naj bi šest dni delal, sedmi dan pa naj bi počival, tako kot bog pri stvarjenju. V preteklosti je sobota veljala za sedmi dan, a kristjani so soboto zamenjali z nedeljo, ker je nedelja dan Kristusovega vstajenja in dan ponovnega stvarjenja, tako da je tretja božja zapoved iz Svetega pisma rahlo spremenjena, in sicer »Posvečuj Gospodov dan!« Tudi *bhakte* posvečujejo gospodov dan, sicer to ni nedelja, ampak določeni prazniki in dnevi, ki so še posebej ugodni za duhovne aktivnosti. Takrat je priporočeno mantrati več krogov.

4. »Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel v deželi, ki ti jo da Gospod, tvoj Bog!« (2 Mz 20, 12)

Otroci svojim staršem dolgujejo spoštovanje, pokorščino, hvaležnosti in učljivost. Vedno so jim dolžni pomagati (glej Kompendij 2006: 155).

Tudi v *Bhagavad-giti* (17.14) piše, da je potrebno častiti nadrejene, kot sta oče in mati.

5. »Ne ubijaj!« (2 Mz 20, 13)

V Katekizmu katoliške cerkve (2006: 157-161) se omenja, da je človeško telo sveto, zato so posegi po njem redko odobreni. Prepovedan je neposreden in nameren uboj in sodelovanje pri njem, direkten splav, direktna evtanazija in samomor. Katekizem (2006: 166) omenja tudi živali, in sicer, da mora človek z njimi delati dobrohotno. Potrebno se

je izogibati tako pretirane ljubezni do njih, kot tudi njihove nerazsodne uporabe. Odsvetujejo se znanstveni poskusi na njih, takšni, ki prestopajo razumne meje in povzročajo odvečne bolečine živalim. Katoliki namreč menijo, da živali nimajo duše. *Vajšnavisti* pa menijo, da imajo tudi živali dušo. Pri *vajšnavistih* sta najbolj zaščitena krava, ki daje najbolj hranljivo živilo, mleko, ter bik, ki pomaga pri predelovanju zemlje. Krava predstavlja zemljo, bik pa emblem moralnih načel (Šrimad Bhagavatam 1.16.17).

Vajšnavisti poudarjajo *ahimso* ali nenasilnost. To pomeni, da se morajo izogibati fizičnemu, duhovnemu, čustvenemu ali moralnemu škodovanju živim bitjem, saj so vsa živa bitja duše.

6. »Ne prešuštvuj!« (2 Mz 20, 14)

Tako kot *vajšnavisti* tudi katoliki poudarjajo zvezo med moškim in žensko, ki je sveta. Pomembna je tudi čistost, do katere se pride z obvladovanjem samega sebe. »Sredstva za doseg čistosti pa so božja milost, pomoč zakramentov, molitev, poznavanje samega sebe, prakticiranje askeze, prilagojene različnim položajem, uresničevanje naravnih kreposti, zlasti kreposti zmernosti, ki teži k temu, da bi z razumnostjo prežela strasti.« (Kompandij 2006: 162)

Tako kot pri *vajšnavistih* je pri katolikih poudarjeno, da tisti, ki niso poročeni, živijo čistost v vzdržnosti. Tisti, ki pa so poročeni, pa živijo zakonsko čistost. Prav tako nista dovoljeni kontracepcija ali sterilizacija.

7. »Ne kradi!« (2 Mz 20, 15)

Človek mora spoštovati tujo lastnino, ne sme krasti, ne sme biti pokvarjen, prav tako pa ne sme biti razsipen (glej Kompandij 2006: 167).

Šrimad Bhagavatam (1.7.38) pravi, da bi moral vsak dati v miloščino do petdeset odstotkov svojega prihodka v prid ustvarjanja duhovnega ozračja v državi in v človeški družbi.

8. »Ne govori krivega pričevanja zoper svojega bližnjega!« (2 Mz 20, 16)

Človek mora biti iskren in resnicoljuben. Prepovedano je krivo pričevanje, kriva prisega, laž, opravljanje, obrekovanje, laskanje, prilizovanje in dobrikanje. Zadnja tri dejanja so prepovedana takrat, če vodijo v greh (glej Kompandij 2006: 169).

Tudi Skupnost za zavest Krišne poudarja resnicoljubnost.

9. »Ne želi svojega bližnjega žene!« (2 Mz 20, 17)

Deveta prepoved prepoveduje poželenje, tako v dejanjih kot v mislih. Priporoča se molitev ter čistost, ki zahteva sramežljivost (Kompandij 2006: 170).

»Pri gibanju Hare Krišna morajo moški na druge ženske, razen svoje žene, gledati kot na svoje matere.« (Bhagavad-gita 3.34)

10. »Ne želi svojega bližnjega blaga!« (2 Mz 20, 17)

Jezus se ni zanimal za oblast nad premoženjem (Lk 12, 13-14).

Rekel je: »Pazite in varujte se vsake pohlepnosti, kajti življenje ni odvisno od premoženja, pa naj ima kdo še tako veliko bogastvo.« (Lk 12, 15)

Tako kot v gibanju Hare Krišna je tudi v katolištvu prepovedana pohlepnost in nevoščljivost (glej Kompandij 2006: 171).

Kot pravi intervjuvani *bhakta*: »Tudi Jezusovi nauki so univerzalni, v sebi vseobsegajoči in odrešilni. So *sanatana-dharma*, resnični cilj življenja, večna religija duše v njenem ljubezni polnem odnosu z najvišjim bitjem, neizkrivljena z zmotnimi telesnimi. Sporočilo je enako, Jezus je pridigal intenzivno duhovno življenje, zapusti dom, sorodnike in ostale in se radikalno, v čisti devociji, obrni k bogu.«

Moji intervjuvanci verjamejo, da so lahko nauki Jezusa odrešilni, v njegovih naukih vidijo enako sporočilo, kot ga daje *sanatana-dharma*, kar trdno nakazuje, da pripadniki gibanja kot katoliki niso bili nezadovoljni s krščansko doktrino.

2.5 Doktrinarna, filozofska pojavnostna razsežnost

»Gre za intelektualno, filozofsko elaboracijo nauka in verovanj« (Smrke 2000: 62).

Že same religije se pojavljajo kot nauk oziroma doktrina, iz katerih se vidijo razlike in podobnosti med njimi. Vsaka vera ima svojo sveto knjigo, po kateri verniki delujejo. Ker ponavadi v svetih knjigah ni vse jasno zapisano, se pojavljajo hermanevtiki in s tem različne razlage nauka svete knjige. Kot posledica različnega interpretiranja svetih knjig pa nastanejo tudi ločine. Krščanstvo se že v grobem deli na rimskokatoliško cerkev, pravoslavno cerkev ter protestantsko cerkev. Znotraj teh pa še na mnogo ločin.

Glede na kompleksnost Ved se tudi pojavljajo različne veje hinduizma in tudi *vajšnavizma*, ki častijo različne oblike in podobe boga. Glavne smeri hinduizma so

vajšnavizem (kjer častijo različne oblike *Višnuja*. Sem spada tudi Skupnost za zavest Krišne), *šivaizem* (kjer častijo boga *Šivo*), ter *šaktizem* (kjer častijo boginjo *Šakti*). Znotraj teh treh vej pa obstaja še mnogo podskupin, ki na različne načine častijo svojega boga (glej Črnič 2005a: 24).

Zelo pomembna podobnost med katolicizmom in gibanjem Hare Krišna je platonistična teologija, ki temelji na metafizičnem dualizmu – duh nasproti telesu; zemeljsko nasproti nebeškemu.

Veliko polemik v filozofiji katolicizma ter gibanja Hare Krišna je v pojmovanju duše ter *reinkarnacije*, s katero gibanje Hare Krišna razlaga evolucijo.

2.5.1 Duša

Glede na *vajšnavske* svete spise so vsa individualna živa bitja (duše) nerojena in večna, tako da obstajajo tudi še po uničenju materialnega telesa. Materialno telo nastane zaradi želje živega bitja. Dokler je živo bitje v materialni eksistenci, je za svoja dejanja poplačano v naslednjem ali pa tudi v sedanjem življenju.

V *Bhagavad-giti* (2.18) piše, da je duša atomsko majhna in prebiva v srcu, od koder širi svoj vpliv po celem telesu. Iz duše izvira tudi vsa energija, ki premika telo – je vzdrževalec telesa. Duše ni mogoče ubiti, je večna, vedno enaka oziroma prvobitna, se ne postara, zato naj bi imel človek vedno isti življenjski zagon. Ni reproduktivna kakor telo. Po verovanju gibanja Hare Krišna duša prebiva v vsakem živem bitju, pa naj bo človek, žival ali rastlina. Pri katolicizmu pa naj bi duša naseljevala le telesa ljudi, živali ter rastline naj duše ne bi imele.

Znanstveniki oziroma medicina priznava srce kot vir vse energije v telesu, saj duše ne morejo izslediti, in nekateri celo pravijo, da ne obstaja.

Kljub temu, da katolištvo zanika preseljevanje duše, v Komentariju piše (2006: 45), da je človeška oseba eno bitje, ki je hkrati telesno in duhovno, vendar je duša tista, zaradi katere telo postane človeško. Duhovno dušo po njihovem neposredno ustvari bog in je neumrljiva. Ko se ob smrti duša loči od telesa, ne propade, ampak čaka na ponovno združitev s telesom ob končnem vstajenju. Ob vstajenju bodo ljudje, po njihovem verovanju, obujeni z zdravim telesom.

Podobnost med religijama je v tem, da je pri obeh religijah telo le začasno, kajti po smrti telo razpade, duša pa je tista, ki ostane. Pri Hare Krišni gre duša lahko kamorkoli znotraj materialnega sveta (v skladu z delovanjem – karmo) v katerokoli življenjsko vrsto na kateremkoli planetu. Če razvije zavest *Krišne*, gre v duhovni svet, kjer dobi duhovno telo (Bhagavad-gita 14.2). Pri katolikih gre duša v nebesa ali pekel, kjer nebesa predstavljajo odrešenje in stanje najvišje ter dokončne sreče. Pekel pa predstavlja upor proti bogu ter večno obsojenost tistih, ki po svobodni izbiri umrejo v smrtnem grehu. Kazen pekla obstaja v večni ločenosti od boga (glej Kompendij 2006).

Tudi gibanje Hare Krišna pozna pekel oziroma peklenke planete. *Šrimad Bhagavatam* (5.5.26) pravi, da je pod našim planetarnim sistemom sedem nižjih planetarnih sistemov, med katerimi se najnižji imenuje *Patalaloka*. Pod *Patalaloko* so še drugi planeti imenovani *Narakaloka* ali peklenki planeti – skupaj jih je 28 in vsak ima svoje ime. Čisto na dnu univerzuma pa leži *Garbodaka Ocean*. Peklenki planeti ležijo med *Patalaloko* in *Garbhodaka oceanom*.

Kralj pekla je *Yamaraja*, ki je zelo močan, in je sin boga sonca. Njegova rezidenca je na planetu *Pitriloka*, kjer stanuje z svojimi pomočniki. Kot že vemo, so vse pogojene duše nekako zavezane določenim dolžnostim, načelom, ki se jih morajo držati v materialnem svetu. Če se teh dolžnosti in načel ne držijo v skladu s predpisi, si nakopičijo slabo *karmo*. V skladu s to slabo *karmo* je vsak človek kaznovan s strani *Yamaruja* in poslan na določen peklenki planet zato, da ga *Yamaruja* ponovno pripelje do čiste zavesti in s tem očisti slabe *karme*. Ko se slaba *karma* izniči, je pogojena duša zopet poslana na zemljo (*Šrimad Bhagavatam* 5.26.6).

2.5.2 Reinkarnacija

Po verovanju gibanja Hare Krišna igra pri *reinkarnaciji* ključno vlogo zakon karme, po katerem je vsako človekovo dejanje vzrok posledic, ki bodo človeka doletele v tem življenju ali naslednjih, dokler njihova naloga ne bo izpolnjena in izčrpana.

Reinkarnacija po vedski tradiciji poteka tako, da se zamenja prejšnje telo z novim telesom. Vendar to poteka po določenih zakonitostih. Živo bitje naj bi po verovanju pripadnikov Skupnosti za zavest Krišne umrlo, ko je določeno, kakšno telo bo dobilo v naslednjem življenju. O tem odločajo višja živa bitja, in sicer glede na dobra ali slaba

dejanja v tem življenju. Po smrti se lahko tako človek dvigne v višje življenjske vrste ali pa se spusti med nižje. Sedanje življenje naj bi bilo osnova za prihodnje življenje. Če človek v tem življenju živi po načinu, ki ga razkriva *Krišna v Bhagavad-giti* ter *Šrimad Bhagavatamu*, potem bo človek definitivno dobili duhovno telo, kakršno je božje telo.

Van Pelt Hart (1998: 13) pravi, da je bil krščanski nauk na začetku platonističen, vse do Akvinskega, ko se je v učenje Cerkve začela mešati Aristotelova filozofija. Cerkev, na katero je vplival Platon, naj bi celo priznavala in odobraval nauk o *reinkarnaciji*. Ker pa je Cesar Justinijan vplival na takratnega papeža, je bil nauk v 6. st. n. št., na drugem koncilu v Carigradu ali petem ekumenskem koncilu opuščen. Nauk o *reinkarnaciji* naj bi zatrli zato, da ljudje ne bi postali preveč razpuščeni, in tako zašli na grešna pota. Misel o *reinkarnaciji* bi jih vodila na grešna pota s tolažbo o spokoritvi v naslednjem življenju.

Danes katolištvo *reinkarnacije* ne priznava. Človek – kristjan ima le eno življenje. Smrke (2000: 202) pravi, da so bili v preteklosti štirje evangeliji⁴⁷, ki veljajo še danes, le propagandno gradivo prvotne Cerkve, ker so hoteli z zgodbicami o Jezusu Kristusu spreobračati v krščansko vero. V preteklosti naj bi obstajalo več evangelijev, vendar so se v Sveto pismo uvrstili le ti štirje kot pravi. Ostali so bili označeni za apokrifne (Smrke 2000: 202). Nekateri sklepajo, da je bila v drugih evangelijih omenjena tudi *reinkarnacija*.

Skupna točka med katolicizmom ter gibanjem Hare Krišna je v tem, da obstaja verovanje v nepopolnost človekovega življenja, za katerega je potrebno veliko postoriti, da pride do zrelosti ter duhovnega očiščenja. V gibanju Hare Krišna se človek uči tako, da se vedno znova vrača na zemljo z namenom, da postori, kar v prejšnjem življenju ni. Pri krščanstvu pa naj bi bil bog tisti, ki očiščuje in dovrši človeka.

2.6 Socialna in institucionalna pojavnostna razsežnost

Ko se religija utelesi v skupini ljudi, se začne prepoznavati kot struktura in kot posebna verska skupnost. Pri krščanstvu je to npr. RKC, v *vajšnavizmu* pa ISKCON

---

⁴⁷ Matejev, Markov, Lukov in Janezov evangelij.

(International Society for Krishna Consciousness) ali Mednarodna skupnost za zavest Krišne; podobnost med njima se jasno vidi v hierarhični institucionalni strukturi.

Odnos med različnimi strukturnimi deli verske skupnosti je zelo pomemben. Vsaka verska skupnost je notranje strukturirana. RKC je sploh izrazito hierarhična organizacija z rimskim škofom oziroma papežem na čelu. Papež vodi papeško državo in je zelo pomemben v politiki drugih držav. Dom papeža je Vatikan, ki predstavlja ozemlje svetega sedeža, osrednje oblasti RKC, in je ozemlje s posebnim statusom, ki ga upravlja Cerkev oziroma verska skupnost. To je glavna posebnost RKC, saj se po tem razlikuje od vseh ostalih religij. V mednarodnem pravu ima namreč status države, zato tudi sporazumi z RKC veljajo kot mednarodni pravni sporazumi, ki imajo posebno veljavo.

Po Kompendiju (2006: 63) cerkev označuje »ljudstvo, ki ga Bog sklicuje in zbira z vseh koncev sveta, da bi sestavljalo zbor tistih, ki po veri in krstu postanejo božji otroci, Kristusovi udje in tempelj Svetega Duha.«

RKC je z Gregorjem VII. leta 1075 v Dictatus Papae določila tole vsebino: »Rimsko cerkev je ustanovil sam Bog. Papežu morajo vsi principi poljubiti nogo. Papeževih besed ne sme nihče preklicati, to lahko stori le on sam. Njemu samemu ne sme nihče soditi.« (Smrke 2000: 216).

Skratka, papež ima v moči svoje službe vrhovno, polno, neposredno in splošno redno oblast nad vesoljno Cerkvijo in jo lahko vedno svobodno izvršuje. Oblast ima tudi nad delnimi cerkvami in nad njihovo stalno skupnostjo.

Delne cerkve predstavljajo škofije, nad katerimi imajo oblast krajevni škofje. Znotraj škofije ima škof pooblastila izvrševanja škofovskih pooblastil, zunaj lastne župnije pa mora imeti privolitev krajevnega ordinarija (Zakonik cerkvenega prava (ZCP) 1999: kan. 390). Tako lahko izvršuje zakonodajno, izvršno in sodno oblast (ZCP 1999: kan. 391). Škof mora vsakih pet let podati papežu poročilo o stanju škofije (ZCP 1999: kan. 399).

Vse škofije neke dežele se zbirajo na škofovskih konferencah, ki predstavljajo zbor škofov določenega ozemlja (ZCP 1999: kan. 447). Škofovska konferenca ima na ravni deželne cerkve najvišja pooblastila, višja ima le še papež. Pod neposredno oblastjo papeža je škofovska sinoda, »ki je zborovanje iz različnih delov sveta zbranih škofov, ki se ob določenih časih zberejo, da pospešujejo tesno povezanost med rimskim papežem in škofi, in z nasveti pomagajo rimskemu papežu pri skrbi za ohranjanje in rast vere« (ZCP 1999: kan. 165). Papež lahko škofovsko sinodo skliče, kadar se njemu zdi primerno.

Škofije se naprej delijo na posamezne dele ali župnije, katere duhovni predstojnik je župnik. Več sosednjih župnij je, zaradi pospeševanja pastoralne skrbi, mogoče združiti v posebne zveze, kot so dekanije, katere vodi dekan. Različne sosednje delne cerkve določenega ozemlja je možno združiti v cerkveno pokrajino (ZCP 1999: kan. 431). Cerkevne pokrajine pa je možno združiti v cerkvene regije, katere vodijo škofje (ZCP 1999: kan. 433). Na čelu cerkvene pokrajine je metropolit, ki je nadškof škofije, katero vodi. To službo potrди papež (ZCP 1999: kan. 435).

RKC v Sloveniji je upravno razdeljena na dve metropoliji, in sicer na ljubljansko in mariborsko; na dve nadškofiji, in sicer ljubljansko in mariborsko ter na štiri škofije, in sicer Celje, Koper Murska Sobota in Novo mesto (http://sl.wikipedia.org/wiki/Cerkvena_pokrajina).

Kot sem že omenila, je ISKCON ustanovil *A .C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada*, in ime je postalo tudi uradno ime za gibanje Hare Krišna.

ISKCON je danes upravno razdeljen na geografska področja oziroma cone, ki se razprostirajo po vsem svetu. Vsako cono nadzoruje starejši *bhakta*, ki ima položaj »pooblaščenega upravnega telesa« (GBC-ja oziroma Governing Body Commission). Nekateri cone imajo tudi po več predstavnikov v GBC-ju. GBC je tudi najvišji izvršilni organ in ima danes okoli trideset članov. Poleg področnih sekretarjev ga sestavljajo še regionalni sekretarji in ministri, ki so zadolženi za svoja področja (finance, izobraževanje, komuniciranje, socialne zadeve, zdravstvo ipd.).

Leta 1970, ko je bil GBC ustanovljen, je bil ta sestavljen le iz dvanajstih članov. GBC je bil takrat odgovoren *Prabhupadu*, po njegovi smrti pa je bilo celotno vodenje in upravljanje ISKCON-a z oporoko preneseno na GBC, kar je predstavljalo nasprotje indijski tradiciji. Indijska tradicija namreč poudarja vlogo *guruja* kot model karizmatičnega duhovnega voditelja, z neomejenimi pristojnostmi, okoli katerega nastane institucija, kar je ISKCON na začetku, za časa *Prabhupadovega* življenja, tudi bil. Ko pa je v oporoki vodenje prenesel na GBC, je od tega sistema odstopil. Po tradiciji bi moral imenovati svojega naslednika – *guruja*. Tako je oblikoval korporativni model vodenja organizacije in moderniziral religijsko tradicijo, kar pa je povzročilo veliko krizo v skupnosti. *Prabhupada* je leta 1977, tik pred smrtjo, takrat med dvajsetimi člani GBC-ja, izbral enajst *ritvik-gurujev*, ki so v njegovem imenu iniciirali

nove člane. Kmalu po tem pa je vloga teh enajstih *gurujev* zelo narasla, saj so samostojno odločali o vseh zadevah, ki so se nanašale na iniciacije in *guruje*. Dvajset geografskih področij je razdelil na enajst večjih geografskih področij ali con, katerih upravljanje so prevzeli *guruji*. To je povzročalo različne konflikte med *guruji* in ostalimi člani GBC-ja, kar je pripeljalo do redefiniranja vloge *gurujev*.

GBC telo se sestane enkrat na leto v *Mayapurju* v Indiji, kjer je svetovni sedež ISKCON-a. Tam ocenjujejo pretekle in načrtujejo prihodnje dejavnosti. GBC je neposredno pristojen za prepoznavanje in razglašanje novih *sanjasijev* in *gurujev* ter neposredno pristojen za razglaševanje predsednikov templjev.

V vsaki GBC coni je več hramskih skupnosti (templjev). Vsak hram je finančno in upravno neodvisen. Glavni vir dohodka predstavlja zanj *sankirtan* oziroma prostovoljni prispevki od 'deljenja' knjig ter donacije pripadnikov.

Funkciji templja sta omogočanje duhovnega šolanja menihov ter kulturno in duhovno izobraževanje kongregacijskih članov (Črnič 2005a: 101).

Sanjasiji so z osebnim zgledom odgovorni za duhovni standard ISKCON-a in njegov potek po navodilih, ki jih je podal *Prabhupada*.

Predstavniki GBC-ja obiskuje hrame, za katere je zadolžen. O tem poroča na enoletnem sestanku v *Mayapurju*, in tako zagotavlja vzdrževanje duhovnega standarda.

Slovenski hram je prevzel 'svet skupnosti', ki ga vodi predsednik, ki je glavni funkcionar in avtoriteta za zunanjo organizacijo. Pri vodenju mu pomagajo še blagajnik, vodja kuhinje in vodja oltarja. Svet skupnosti sestavljajo še zastopnik GBC-ja, predstavnik za stike z javnostmi, predstavnik kongregacije, predstavnica ženskih pripadnic in predstavniki posameznih programov (*sankirtan*, *nama-hate* ipd). Nadzorno funkcijo opravlja tričlanski nadzorni svet, spore pa rešuje tričlansko častno razsodišče (Črnič 2005a: 108).

Če primerjamo organiziranost RKC ter ISKCON-a, ugotovimo, da je RKC izredno hierarhično urejena in na sploh zelo podrobno razčlenjena. Smrke (2000: 65) ugotavlja, da je RKC tudi nedemokratična in diskriminacijska. V hinduizmu strukturne odnose v glavnem določa razdelitev na *varne*, kjer je duhovnik pripadnik najvišje *varne*. ISKCON je s svojim kolektivnim vodstvenim organom, ki se imenuje GBC, bolj demokratično urejen, čeprav še zmeraj razmeroma jasno hierarhično strukturiran.

Skupna točka obeh organizacij je v tem, da pri obeh obstaja svetovni sedež oziroma center, od koder prihajajo temeljna navodila. Poleg centra pri gibanju Hare Krišna obstajajo svetovna geografska področja; RKC pa se najprej deli na cerkve v določeni državi, nato na cerkve po pokrajinah in regijah in tudi po mestu in kraju. Vse delne cerkve so pri vodenju in odločanju avtonomne, vendar kljub temu od centra popolnoma odvisne in podrejene, saj so mu odgovorne poročati o upravljanju.

Župnija je pri RKC najmanjša organizirana enota cerkve, pri gibanju Hare Krišna pa najmanjšo organizirano enoto predstavlja tempelj oziroma hram.

Financiranje templja omogočata *sankirtan* ter donatorstvo, financiranje cerkev pa omogoča poleg donatorstva vernikov tudi pomoč svetega sedeža, ki svojim delnim cerkvam nudi dodatno finančno pomoč.

2.7 Materialna pojavnostna razsežnost

Sem spadajo obredna mesta in objekti, posebna oblačila, razni pripomočki, materialni simboli (glej Smrke 2000: 67). Velika razlika med verniki Hare Krišna in katoliki je v načinu oblačenja.

2.7.1 Način oblačenja

Vajšnavisti se oblačijo v posebna oblačila, in sicer ženske nosijo *sari*, moški pa *dhoti*⁴⁸. Namen oblačila je prepoznavnost. Pri moških je *dhoti* dveh barv, bela in oranžna ali barva žafrana, *sariji* pa so pisane. Oranžna barva pomeni, da je nekdo iniciiran od duhovnega učitelja, da živi kot menih, je neporočen, oziroma živi v celibatu. Kdor živi kot družinski človek, pa je oblečen v bela oblačila. Nekateri so tako oblečeni le ob priložnostih, v templju ali doma, ker menijo, da ne živijo okolju, kjer bi bilo to sprejemljivo.

Kot pravi neki intervjuvani *bhakta*: »*Ko grem ven, sem oblečen normalno, saj s tem nočem vznemirjati drugih.*«

Drugi se s tem ne bi strinjali. O tem zgovorno pričajo besede *bhakte*: »*Kdor hodi v službo ali šolo... če bo imel pretirane probleme, okej, a ne vem, zakaj bi jih imel. Za*

---

⁴⁸ *Dhoti* je oblačilo moških pripadnikov gibanja Hare Krišna. Izgleda kot rjuha, katero si *bhakte* zavežejo okoli pasu, da izgleda kot krilo.

duhovnika je to standardna uniforma. Jaz sem zmeraj tako oblečen, razen nekaj ur na teden.»

Moški imajo ponavadi obrite glave, obrijejo si jo kar pogostokrat, kajti redno striženje las naj bi po verovanju prineslo podaljšano življenjsko dobo, povečano fizično moč in čistočo uma, na temenu pa si pustijo čop las imenovan *sikha*⁴⁹ ali »ognjeni plamen«. Lase zavežejo tako, da s šopom las naredijo zanko in pritrdijo vozec. Odvezana je lahko med kopanjem, med spanjem ali ko je *bhakta* prisoten na pogrebu (Črnič 2005a: 91). Kot pravi intervjuvani *bhakta*: »*Ker je vajšnava po besedah Krišne najvišji brahmana in opravlja najvišje žrtvovanje, nosi ta čopek. Navadno ga imajo menihi, tisti ki hodijo v službo in šolo ter se bojijo izpostavljanja pa ga nimajo.*«

Ženska lahko svoje lase spusti le pred svojim možem, drugače mora imeti zvezane na ramenih.

Poleg posebnih oblačil imajo pripadniki gibanja Hare Krišna na čelu narisano posebno oznako, ki se imenuje *tilak*. Narišejo si jo s sveto glino ali *čandanom* (krema iz sandalovine). Tako pokažejo, kateri duhovni smeri pripadajo. Dve vertikalni črti v obliki črke na čelu in lističu podobnem spodnjim delom na nosu. Simbol »V« označuje gospoda *Višnuja* in je božje znamenje (glej Tošič 2003: 229).

V gibanju pa ni potrebno nositi tradicionalnih oblačil ali spremeniti pričesko ali religijo, da lahko človek postane član gibanja Hare Krišna. Gibanje Hare Krišna ima več vrst članov in popolnoma nič ni narobe, če se nekdo ne more striktno držati regulativnih principov. To nam lepo ilustrira misel intervjuvanke: »*To pride s časom, ko razviješ višji okus.*«

Okoli vratu nosijo ogrlice, imenovane *kanti-mala*, ki so narejene iz svete rastline *tulasi*. *Tulasi* je znana kot sveta bazilika in je zelo posebna rastlina. *Bhakte*, ki še niso iniciirane, nosijo eno ogrlico, *bhakte*, ki pa so že iniciirane, pa nosijo tri ogrlice.

Sama sem našla podobnost s Svetim pismom, ki je zapisana v Razodetju (14, 1) in pravi:

»Pogledal sem in glej, na gori Sion je stalo Jagnje in z njimi sto štiriinštirideset tisoč tistih, ki so nosili napisano na čelu njegovo ime in ime njegovega Očeta.«

---

⁴⁹ *Sikha* predstavlja izraz nenavezanosti in predanosti *Krišni* in znak čistosti in preprostosti.

Kot je razvidno iz zapisa v Svetem pismu, je v preteklosti obstajal obred, kjer so verniki prav tako na čelu nosili oznake svoje pripadnosti; seveda danes tega ni več. Tako kot je na ulici lahko prepoznati pripadnika gibanju Hare Krišna, ni lahko prepoznati katolika. Ti nimajo določenih oblačil ali oznak, ki bi jih delal prepoznavne.

2.8 Posledična razsežnost

S posledično razsežnostjo so mišljene različne eventuelne posledice religijske prakse, izkušenj, etike, verovanj, znanja v (vsakodnevnem) življenju.

Tako kot v katolištvu, se tudi v *vajšnavizmu* pojavljajo problemi, ki posredno ali pa neposredno zadevajo vernike.

Porajajo se dvomi o učinkovitem upravljanju in vodenju obeh religij, pomanjkanje zaupanja v vodstvo religije, problematičen je tudi položaj žensk.

Še največji problem, ki se ga omenja v današnjem času, pa je mnogokrat ugotovljena pedofilija med duhovniki. Tako kot v katolicizmu se je tudi Skupnost za zavest Krišne v preteklosti srečevala s takšnimi problemi. Katolištvo in Skupnost za zavest Krišne sta za takšne probleme izdelali resolucijo, ki naj bi reševala problem zlorabe otrok.

Zaradi vseh teh problemov se v človeku poraja dvom, ki v končni fazi pripelje do nezaupanja v vero in celo sovraštvo do nje.

Posledično razsežnost religioznosti pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov na vsakdanje življenje lahko najboljše ponazorimo z Črničovo raziskavo Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov, kjer Črnič (2005: 684) ugotavlja, da pripadniki gibanja Hare Krišna religijski praksi namenjajo neprimerno več časa kot katoliki, in da so tudi precej ortodoksni. Ugotovil je, da so zelo dosledni pri upoštevanju štirih regulativnih načel. Najbolj se držijo načela usmiljenja (vegetarijanstvo), in sicer kar 75.7% od 116 anketiranih *bhakt* nikoli ne je mesa. Sledi načelo resnicoljubnosti (prepoved iger na srečo), in sicer kar 72.4% jih nikoli ne igra iger na srečo. Načela strogosti (prepoved uživanja opojnih snovi) nikoli ne krši 57.7% *bhakt*. Načela čistosti (prepoved spolnih odnosov, ki ne služijo reprodukciji) pa nikoli ne krši 50.0% *bhakt*. Načelo čistosti naj bi bil ponavadi tudi največji vzrok izstopov iz skupnosti.

Pripadniki gibanja Hare Krišna so tudi precej konzervativni, ko gre za vprašanje družine in vloge žensk v družbi, vendar so v primerjavi s celotno slovensko populacijo ter

aktivnimi katoliki manj konzervativni. Tako so se na primer s trditvijo »da družinsko življenje trpi, kadar je žena polno zaposlena«, strinjali v manjši meri (56%) kot katoliki (74%). So pa veliko bolj konzervativni pri vprašanju »spolni odnos moškega in ženske pred poroko«. Da so spolni odnosi moškega in ženske pred poroko vedno ali skoraj vedno nekaj slabega, je odgovorilo 54.3% pripadnikov gibanja Hare Krišna, z isto trditvijo pa se strinja le 18.1% katolikov (Črnič 2005: 687).

Poleg vseh naštetih empiričnih podatkov sem v svoji raziskavi intervjuvance vprašala, kakšne konsekvence je imela spreobrnitev na njihovo vsakdanje življenje. O tem zgovorno pričajo besede intervjuvancev:

»Konsekvence so še vedno. Spremljajo me vsakodnevno. Konsekvence so moje sedanje življenje in odziv okolice na ta stil življenja.«

In

»Predvsem je bilo težko staršem, ker niso bili navdušeni, vendar sedaj je že bolje.«

In

»Največja konsekvence zame je ta, da me starši še vedno niso sprejeli in da sedaj name gledajo drugače. Vedno se nekaj derejo name in me sploh ne jemljejo resno.«

Intervjuvanci kot posledico na vsakdanje življenje največkrat omenjajo negativne reakcije ter zapostavljenost lastne družine, drugače pa se v družbi počutijo kot sprejemljivi. Tudi Črničeva (2005a: 133) raziskava je pokazala, da pripadniki gibanja Hare Krišna na splošno ne čutijo močne zapostavljenosti zaradi svojega religijskega prepričanja. Ena četrtnina anketirancev sicer občasno čuti zapostavljenost, vendar nič bolj od aktivnih katolikov.

Zelo zanimiva razlika med pripadniki gibanja Hare Krišna in katoliki (tudi na splošno s celotno slovensko populacijo) pa je ta, da za razliko od drugih ljudi, pripadniki gibanja Hare Krišna precej nižje vrednotijo pripadnost naciji in državi. Nacionalna identiteta jim ni pomembna, pomembna jim je le religijska identiteta. Tako kar 92% anketiranih meni, da je biti *bhakta* pomembnejše od biti Slovenec in le 11.7% se jih strinja s trditvijo »Raje sem slovenski državljan kot državljan katerekoli druge države«. S to trditvijo se strinja 78.1% celotne slovenske populacije ter 86.4% aktivnih katolikov (Črnič 2005a: 141).

Skupnost za zavest Krišne namreč v svojem bistvu poudarja, da smo v prvi vrsti vsi duše oziroma duhovna bitja in šele nato se delimo po spolu, nacionalnosti, religijski

pripadnosti ipd. Zato tudi tak odgovor za pripadnike Skupnosti ni presenetljiv (Črnič 2005a: 140).

Pripadniki gibanja Hare Krišna tudi manj časa gledajo televizijo, večina je sploh ne gleda. Razlog je tudi v tem, da medijem zaupa le tretjina anketirancev (Črnič 2005a: 142).

3. VZROKI SPREOBRNITEV V HARE KRIŠNA

Vsa naštetá poglavja vključujejo podobnosti in tudi razlike med katolicizmom in gibanjem Hare Krišna, kakor tudi vzroke prestopa bivših katolikov v gibanje Hare Krišna.

Da bomo lažje razumeli spreobrnitve pripadnikov gibanja Hare Krišna, bom v nadaljevanju predstavila nekaj znanstvenih teorij o spreobrnitvah. V nadaljevanju pa bom še enkrat skušala odgovoriti na poglobljeno raziskovalno vprašanje v diplomskem delu »Zakaj katoličani konvertirajo ali se spreobrnejo v člane Hare Krišna? Ali so konverzije pogojene z nezadovoljstvom v krščanski doktrini ali so vzroki drugje?«, in sicer tako, da bom strnila pridobljene rezultate raziskave ter skušala potrditi ali zavreči postavljene hipoteze.

3.1 Različne teorije spreobrnitev

Spreobrnjenci v druge religije so bili dolgo časa stigmatizirani in obsojani, zato so se razvile številne teorije o njihovi spreobrnitvi.

3.1.1 Teorija o pranju možganov

Ko se je v 50. letih na zahodu začelo večati število novih religij, so spreobračanje konzervativno označevali kot 'pranje možganov' ali miselna manipulacija. Model pranja možganov je prvi oblikoval E. Hunter leta 1951, v obdobju hladne vojne in antikomunizma. Njegova teza je bila, da komunizem ni v človekovi naravi, zato so komunisti v kitajskih in korejskih taboriščih manipulirali s človekovo zavestjo in ljudi tako spreobračali v komunizem (Volarič 2001: 1038).

E. Surgant je bil prvi, ki je leta 1957 model pranja možganov uporabil v praksi za razlago religiozne spreobrnitve. »Zanj je spreobrnitev v zen budizem, kabalo ali scientologijo postala zelo nevaren pojav, ker temelji na spreminjanju normalnih možganskih funkcij, t.j. na 'ultraparadoksalnem preklopu'« (Volarič 2001: 1040). Se pravi, da z informacijsko kontrolo človeku spreminjajo in uničujejo moč ega in spodkopavajo njegove kritične sposobnosti.

M. Singer je leta 1979 uporabila model pranja možganov, ki ga opisuje z izrazom »atipična disocijacijska motnja in proces drsenja«. Ravnotako kot Surgant meni, da se novi člani pridobivajo na podlagi »prefinjene tehnike pogojevanja vedenjskih sprememb«. Posledice teh tehnik pa so po Singerjevi predvsem »ožanje miselne zbranosti, opuščanje osebnih stikov, razvrednotenje razsodnosti, pojav tipičnih, življenju v sekti lastnih psihopatoloških simptomov zdrsov v disociativna stanja.« (Volarič 2001: 1041)

Sledita Conway in Siegleman, ki spreobrnitev imenujeta kot »informacijska bolezen«. Ta naj bi bila posledica »tleskanja nečesa v posameznikove racionalne informacijsko-procesne kapacitete.« (Volarič 2001: 1041)

West navaja predispozicijske faktorje, ki naj bi jih žrtve imele, in sicer »naivni idealizem, situacijski stres, odvisnost, razočaranost, preveč velika zaupljivost.« (Volarič 2001: 1041)

Enroth pa spreobrnitev obravnava kot »posledico sindroma zapeljevanja in mentalnega prevrata.« (Volarič 2001: 1041)

Model pranja možganov je spreobrnjence obravnaval kot pasivne žrtve, katerim je odvzeta svobodna volja (Volarič 2001: 1042).

Tudi v Sloveniji so se dolgo časa konverzije pojasnjevale z že opuščenimi modeli M. Singerjeve in R. Liftona, kot pranje možganov nevarnih sekt (glej Volarič 2001: 1048). Ta teorija se predvsem opira na senzacionalistične članke časopisov in pa na izjave bivših članov, ne pa na znanstvena dejstva. Pomembno je tudi mišljenje »edina prava religija«, ki vpliva na kritike. Pomembna je M. Singerjeva teorija čustvene manipulacije, ki slovenske spreobrnjence obravnava kot tiste, ki so »izgubili stik s samim seboj zaradi rigorozne discipline, manjka spanca, vegetarijanske diete, ustvarjanja skupinske identitete.« (Volarič 2001: 1048)

Značilnost omenjenih modelov je, da empirično ne preverjata podatkov in ne iščeta znanstvene literature, ki bi teorijo podkrepila, zato ti modeli vodijo k predsodkom in oddaljevanju od znanstvenega diskurza (glej Volarič 2001: 1048).

Za Volaričevo (2001: 1049) je predvsem pomembno to, da se posameznik za alternativne religije odloči v zrelih letih, kar pomeni, da te religije zaradi tega niso del družinske tradicije.

3.1.2 Pregled procesualnih modelov spreobrnitve

Poleg modela pranja možganov se razvijajo tudi procesualni modeli, ki so s konflikti nasprotujočih si strani, prinesli nove ugotovitve. Že Starbuck (Volarič 2001: 1041) je ugotovil, da je pri spreobrnitvi zelo pomembna motivacija, saj se z njo upošteva tudi faktor volje. Pravi, da je glavni vzrok spreobrnitve kriza oziroma poseben tip religijske krize, ki jo povzroča zavest o grehu. Sodobni raziskovalci govorijo o katalizatorjih za krizo, ki so mistična izkustva, izkustva na meji smrti, bolezni in zdravje, spremenjena stanja zavesti.

Procesualni model Loflanda in Starka predstavlja alternativen pogled na spreobrnitev, in sicer zato, ker je vključil predispozicijske in situacijske elemente in se, za razliko od tradicionalnih teorij, osredotočil na aktivnega posameznika. Model upošteva sedem stopenj, skozi katere gre posameznik do spreobrnitve (Volarič 2001: 1044-1045), in sicer: izkustvo dolgotrajnih tenzij; iskanje rešitve za probleme znotraj religijske perspektive; opredeljevanje sebe za religijskega iskalca; srečevanje s kultom na prelomni točki svojega življenja; oblikovanje odnosov naklonjenosti do ostalih privržencev; nevtraliziranje izven kulturnih povezav in prizadevanje po intenzivni interakciji s ciljem samorazvoja.

Prve tri stopnje predstavljajo predispozicijske elemente, zadnje štiri pa situacijske elemente.

Sociologa pa kot predispozicijo zanima kriza, in kriza po njunem predstavlja »občutek diskrepance med imaginarnim idealnim stanjem stvari in okoliščinami, v katere vidijo ti posamezniki sebe ujete.« (Volarič 2001: 1045)

Ko nastopi kriza, to pomeni, da človek začne iskati odgovore na temeljna vprašanja, in s tem na iskanje ustreznega religijskega razlagalnega modela. Iskalec zato pride v stik z drugimi izbranimi posamezniki in na koncu pride do radikalne spremembe mišljenja in vedenja, prejšnje življenje pa se nevtralizira.

Van der Lansov in Derkssov model je nastal ob raziskavi novonastajajočih new age religij na Nizozemskem in vidi motivacijo k spreobrnitvi v težnji po odkrivanju smisla življenja ter delovanja v smislu samorealizacije. To pa pomeni, da posameznik ne stremi k skupinskim odnosom, ampak k individualnem izkustvu oziroma k dosegu duhovnega izkustva. Pri spreobrnitvenem izkustvu ločita tri faze (Volarič 2001: 1045),

in sicer značilnost prve faze je fanatizem, ki ga spremlja goreče prizadevanje, da posameznik prepriča sebe in znance o pravilni izbiri religije. V drugi fazi posameznik definira sebe kot raziskovalca svojih potencialov, saj mu ni več nujno opravičevati svoje početje in religijo. Tretja faza pa predstavlja iniciacijo, ki pomeni dokončno spreobrnitev oziroma konec spreobrnitvenega procesa.

Hexam in Poewetov model (Volarič 2001: 1045) pa pravi, da s spreobrnitvijo posameznik začne živeti v skupnosti sebi podobnim in si s tem pridobi občutek ravnovesja, zato ni pomembno, ali je to skupinski ali individualni proces. Model loči štiri faze spreobrnitvenega procesa. Značilnost prve faze so tipi posameznikov, ki se nagibajo k spreobrnitvi. Kot ugotavljata Lofland in Stark, so ti posamezniki v krizi, vendar jih opišeta z antipsihiatrično terminologijo in menita, da so v shizoidnem stanju razcepa. To pomeni, da je posameznik izven ravnovesja in je disharmoničen. Tu pa nastopi druga faza, saj si posameznik želi očiščenja, iskanje religije in psihičnega ravnovesja. Tretja faza pomeni reorganizacijo posameznika – doseganje ravnovesja. Četrta faza predstavlja posameznika, ki je že integriran v neko religijsko skupnost.

Morelandov in Levinov model iz leta 1988 pa poudarja socialno interakcijo med posamezniki kot ključni faktor spreobrnitve. Pomembni so trije procesi spreobrnitve, in sicer evaluacija, odločitev in sprememba vlog. »Odločitve za vstop v skupino temeljijo na kriteriju pragmatične evaluacije.« (Volarič 2001: 1046)

Evaluacije nikoli niso definitivne, razlikujejo se od obdobja do obdobja posameznikove udeležbe v skupini. Lewin (Volarič 2001: 1046) pravi, da gre posameznik skozi različne faze odločitev v skupini:

1. *Raziskovanje*, kjer skupina išče ustrezne posameznike in posameznik išče ustrezno skupino, da se zadovoljijo in uresničijo skupni cilji in potrebe.
2. *Socializacija* se začne, če je zadovoljen minimalni nivo interakcije med posameznikom in skupino. Pri socializaciji si posameznik prizadeva spremeniti skupino, skupina pa si prizadeva spremeniti posameznika.
3. *Zagovarjanje* se začne, če prejšnja faza privede k medsebojni odločitvi med posameznikom in skupino. Posameznik se vidi v specializirani vlogi, ki mu prinese visoko stopnjo osebnega zadovoljstva, skupina pa mu poskuša najti vlogo, da bo posameznik prispeval k ciljem skupine.

4. *Resocializacija* se prične, ko se odnos med posameznikom in skupino začne krhati. Cilj te faze je doseči konsenz med posameznikom in skupino. Če se konsenz doseže, se posameznik vrne na tretjo fazo. Če se konsenz ne doseže, nastopi zadnja faza.
5. *Spominjanje* je zadnja faza, ki nastopi, če se konsenz med posameznikom in skupino ne doseže.

Lewis Rambo je leta 1993 razdelal holistični tip procesualnega modela. Holistično razume kot štiri komponente spreobrnitve, in sicer kultura, družba, oseba in religija. Njegov model je sedem stopenjski. Prva stopnja predstavlja spreobrnitev, ki se pojavi znotraj določenega konteksta; druga stopnja nastopi, ko potencialni spreobrnjenec doživlja krizo; sledi iskanje in srečanje zagovornika religije; zagovornik in potencialni spreobrnjenec nato prihajata v interakcijo; ta rezultira v odločitev, da postane spreobrnjenec; spreobrnitev pa prinese konsekvence (Volarič 2001: 1046).

Za Ramba je najpomembnejši kontekst, ki obsega politične, socialne, ekonomske in religijske domene ter mikrokontekst, kot je dom, prijatelji, etnične skupine, religijske skupnosti, soseščine ter druge osebe. Pravi, da preden se posameznik spreobrne in se nahaja v krizi, je najprej v nekem kontekstu. Kriza je po njegovem neko mistično izkustvo, izkustvo s smrtjo, bolezen, spremenjena stanja zavesti. Psihološki motivacijski model sugerira štiri motive za vstop v religijo, kot so potreba po izkustvu zadovoljstva, potreba po konceptualnem sistemu, potreba po večjem samospoštovanju, potreba po etabliranju in ohranjanju odnosov.

Preden se posameznik spreobrne, tehta svojo odločitev. Tehta notranje pridobitve, ki vključujejo samospoštovanje, osvoboditev od strahu. Pretehta kognitivne pridobitve – boljše solucije za praktične probleme. Stehta tudi pridobitve v izkustvih socialnih interakcij (Volarič 2001: 1047).

Če omenjene modele primerjamo z uporabo razlage spreobrnitve v Sloveniji, lahko rečemo, da se spreobrnitve pojasnjujejo že z opuščeni modeli M. Singerjeve in R. Liftona, kot pranje možganov nevarnih sekt. J. Jeromen (Volarič 2001: 1048) je naštel osem bistvenih pravil za spreobrnitev v alternativne religije oziroma sekte, in sicer: nadzorovanje okolja in komunikacij; mistična manipulacija; zahteva po čistosti; obred

javnega izpovedovanja; sveta vednost; poseben jezik in način izražanja; razlaga vseh doživetij in dogodkov v luči nauka sekte, da kdor sekto zapusti, bo nesrečen.

3.2 Raziskava spreobrnitev v Hare Krišna

Religije se ne bi smelo proučevati s slutnjo ali s predsodki in ne ločeno od ljudi, ki neko religijo predstavljajo – njihove vrednote, značaj in osebne izkušnje. Zato je posebej pomemben razvoj etnografskih študij, ki uporabljajo podatke, pridobljene od vernikov, pa naj bo to z opazovanjem, z intervjuji in tako naprej.

Kerševan (1970: 25-29) pravi, da je katolištvo skozi zgodovino dovolilo, da so se v njihov svet vrinile vrednote kot so akumulacija, profit, uspeh in materialne dobrine, zato se danes slika vernikov spreminja. Število krstov, birm, porok in cerkvenih pokopov upada. Pojavlja se tudi trend upadanja duhovniškega poklica, manjša se tudi udeležba pri mašah. Slabi tudi vera v čudeže, katere katoliška Cerkev priznava. Raziskave kažejo, da narašča ravnodušnost ljudi do cerkve predvsem iz razloga, kot je neopravljanje tistih dejavnosti, ki so jih upravljali nekoč, ko je prevladoval vaški način življenja. Takrat je bila cerkev glavna institucija opravljanja družbenih funkcij, med katerimi je bila tudi integrativna funkcija. V mestu pa kar mrgoli možnosti za združevanje, izobraževanje, kulturo in ostale dejavnosti, ki človeka radostijo, zato je cerkev izgubila del svoje funkcije. Dober razlog ravnodušnosti do cerkve pa je tudi ta, da je v preteklosti država izvajala pritiske nad državljani, cerkev je bila obveza, danes pa se je to močno spremenilo. Ves zakupljen moralni pouk, tako v šolah kot v javnosti, je prinesel izgubo monopola in s tem glavne vrhovne avtoritete.

Mojo raziskovalno delo izhaja iz odgovorov intervjuvancev na poglobljeno raziskovalno vprašanje v diplomskem delu: »Zakaj katoličani konvertirajo ali se spreobrnejo v člane Hare Krišna? Ali so konverzije pogojene z nezadovoljstvom v krščanski doktrini ali so vzroki drugje?«. Odgovori so mi dali rezultate, da so pripadniki gibanja Hare Krišna v preteklosti izgubili stik s tradicionalno kulturo, ki jih enostavno ni več mogla duhovno izpolnjevati. Kot pravi intervjuvani *bhakta*: »Katolicizem mi enostavno ni več nudil duhovne zadovoljitve, nehal me je duhovno hraniti. Če dobro pomislim, pri katolicizmu sploh nikoli nisem bil duhovno zadovoljen, zato sem hotel vedeti več.«

Skupnost za zavest Krišne, po njihovi oceni, ponuja alternativo materialistični kulturi, ponuja anti-materialistično življenje. Zanje gibanje pomeni nove stimulanse, ki prinašajo odkritje določenega znanja in vrednot, na katere so že pozabili. O tem zgovorno pričajo besede intervjuvanca: *»Pri gibanju mi je vseč, da se držimo tradicije, ki se ne spreminja. V katolištvu je bilo vedno nekaj drugače. Kot zakoni, ki se posodablajo. Tradicija je tradicija in to bi moralo ostati nespremenjeno.«*

Z raziskavo sem ugotovila, da so moja skupina intervjuvancev ljudje, z zelo močno duhovno zavestjo, prepričanji in vero. In prav zaradi omenjenih razlogov se zato niso mogli zadovoljiti in stopiti s katolištvom – hoteli so nekaj več. Zato so svojo vero nadgradili (in ne spremenili) v gibanju Hare Krišna, kjer so začutili tudi močne socialne vezi; prej teh namreč niso čutili. Kot pravi intervjuvani *bhakta*: *»Nisem prestopil, ampak nadgradil svojo duhovno pot.«*

Z vprašanjem, *»Zakaj ste se spreobrili v Hare Krišna?«*, ki sem jim ga postavila v intervjuju, sem dobila različne odgovore.

Večina jih namreč meni, da so za seboj pustili religijo, ki je na nižji stopnji razvoja. To nam najboljše potrjuje izjava intervjuvanega *bhakte*, ki pravi: *»Za seboj sem pustil religijo, ki ima primanjkljaj, in ta opisani primanjkljaj predstavljajo informacije.«*

Pojasnili so tudi, da jih je privlačil personalistični teizem, se pravi *Krišnina* jasna podoba in videz. Pravijo, da pri religiji Hare Krišna vedo, kdo in kakšen je bog, kako izgleda, kako mu je ime in kako lahko dosežejo osebno povezavo z njim. Pri katolištvu pa je bilo zanje vse površinsko. To nam lepo ilustrira misel intervjuvanca: *»Jaz sem se vedno spraševal, kako bog izgleda. V krščanstvu tega odgovora nisem dobil. Ko sem se srečal z Zavestjo Krišne, sem dobil točne odgovore, kako izgleda, takšne roke ima, noge, barvo las, barvo kože, pa še slike so.«*

Skratka, nezadovoljstvo s krščanstvom ni povezano s že podano krščansko doktrino, temveč s pomanjkanjem informacij o le tej. O tem zgovorno pričajo besede intervjuvanca: *»V gibanju Hare Krišna sem našel odgovore, ki jih drugje nisem našel.«* Kot posledica temu je sledila nadgradnja znanja v gibanju Hare Krišna in spreobrnitev intervjuvancev v člane Hare Krišna. Nezadovoljstvo so povzročile tudi slabe izkušnje z vodilnimi ljudmi v katolicizmu. Na primer: *»Ni mi bil vseč odnos duhovnikov. Mislijo, da so nekaj več in včasih celo ne upoštevajo podanih naukov.«*

Gibanje Hare Krišna je tako kot doktrinarno tudi socialno zelo odprto gibanje. Črnič (2005: 689) je gibanje Hare Krišna uvrstil med tiste skupnosti, ki se svetu prilagajajo (»world-accommodating«)⁵⁰. To pomeni, da ne zavračajo sveta ter družbene vrednote in norme, temveč rešitve vidijo v osebni duhovni življenju in v notranjem izpopolnjevanju. To nam lepo ilustrira misel intervjuvanca: »*Gibanje Hare Krišna spoštuje katoliško religijo in sploh Jezusa Kristusa*«, kajti Jezus je bil zanj sin boga in učitelj – *guru*. Jezus Kristus je učil ljubezen do boga, kakor tudi to uči gibanje Hare Krišna, le da je pri gibanju Hare Krišna proces malo drugačen. Obe religiji pravita, da je Bog Vrhovni Oče, le da gibanje Hare Krišna direktno predstavlja boga – postavi ga direktno pred ljudi, s tem ko pove, kakšen je, kako izgleda, ter ga celo prikazuje na slikah. Kristjani pa verjamejo v Jezusa Kristusa, ki naj bi bil božji sin. Črničeva (2005a: 137) raziskava je pokazala, da dobra tretjina anketirancev meni, da je odrešitev moč doseči v vsaki religiji.

Šrila Prabhupada je dejal: »Če oseba ljubi *Krišno*, potem mora ljubiti tudi Jezusa. In ko oseba ljubi Jezusa na popoln način, potem mora ljubiti tudi *Krišno*. Ko oseba razume Jezusa, potem razume tudi *Krišno*.« (V pogovoru z Allenom Ginsbergom, 12. maja 1969, Columbus - Ohio - ZDA)

Razlika med *vajšnavističnim* pogledom ter katoliškim pogledom na svet je v tem, da *vajšnavizem* podaja širši in jasnejši pogled na posmrtno življenje. Duše naj bi naselile telesa vseh živih bitij in ne samo ljudi, kakor pravi katolištvo. Obstaja tudi milijon svetov in milijon univerzumov, ki se neprestano ustvarjajo in uničujejo v časovnem ciklu, ki traja bilijone let. Tudi bog se je inkarniral milijonkrat, pri katolikih velja le Sveta Trojica. Pri *vajšnavistih* je zemeljski čas ciklični ter neskončen, pri katolikih pa je čas linearen. Harvey Cox (Črnič 2005a: 121) pravi, da je doktrina gibanja Hare Krišna za kristjane lahko zanimiva tudi zaradi tega, ker »odnos med *Krišno* in *Radho* vzpostavlja dodatno dimenzijo človeške racionalnosti, ki v krščanski teologiji ni razvita. Odnos moškega do ženske, ki je med številnimi človeškimi odnosi gotovo med najpomembnejšimi, v krščanski pobožnosti preprosto ni razvit«.

Obe religiji poudarjata posvečeno življenje in duhovni razvoj, ki človeka poveže z bogom. Pri obeh religijah je človek tudi poplačan za svoj trud na zemlji. Obe religiji

---

⁵⁰ Poleg »world-accommodating« oziroma skupnosti, ki se svetu prilagajajo, poznamo še »world-renouncing« oziroma skupnosti, ki svet zavračajo ter »world-affirming« oziroma skupnosti, ki svetu pritrujejo (Wallis v Črnič 2005: 689).

verjameta v boga kot osebo, verjameta, da smo ljudje osebe, katerih namen je ljubiti boga, ter verjameta, da greh ločuje ljudi od boga.

Ugotovila sem, da večini spreobrnjencev sledi zgodovina krščanstva, ki pa ni ravno rožnata, kot je rekel *bhakta*: »Ljudje smo grešni, ljudje počnemo ogromno neumnih stvari. V bistvu človek skazi religijo in njeno dobro ime.« Iz te izjave se da zaključiti, da obe religiji učita dobro za človeštvo, odvisno pa je od interpretacije njenih naukov in uporabe le teh, kajti religija dobi svojo pravo konotacijo šele z interpretacijo človeka (Goljevšček 1992: 128).

SKLEPNE UGOTOVITVE

V uvodu sem si zastavila raziskovalna vprašanja ter postavila pet hipotez, katere bom sedaj, glede na število opravljenih intervjujev, hipotetično potrdila ali pa zavrnila.

Prvo zastavljeno hipotezo »**Predvidevam, da so verniki v gibanju Hare Krišna imeli več doživljajske razsežnosti, povezane z bogom, kot so jo imeli kot verniki v katoliško vero**« lahko potrdimo. Že Črničeva (2005: 683) raziskava Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov je pokazala, da je kar dve tretjini *bhakt* navedlo pogosto ali občasno živo osebno doživetje *Krišne*, podobno doživetje Kristusa pa je navedla le petina aktivnih katolikov.

Glede na svoje raziskovalne izvlečke sem ugotovila, da nihče od intervjuvancev boga fizično ni videl, so pa čutili drugačne povezave, čutili so ga kot energijo, prikazoval se jim je v sanjah, uslišal njihove molitve oziroma prošnje. Vsi intervjuvanci so potrdili, da kot pripadniki gibanja Hare Krišna čutijo močnejšo povezavo z bogom, saj vedo, kako bog izgleda. »*Mi imamo slike boga, zato vemo, kako bog izgleda. V krščanstvu pravijo: Ljubi boga z vsem svojim srcem in dušo. Ampak kako boš ljubil boga, če sploh ne veš, kakšen je.*«

Skratka, v gibanju Hare Krišna imajo *bhakte* z bogom bolj osebni odnos, kot so ga imeli kot katoliki.

Zanimivo je, da vsi menijo, da gre za enega in istega boga. »*Ista je oseba, samo da sem izvedela, da mi ni treba imeti z njim takega odnosa, kot ga imajo katoliki, kar je za mene nesprejemljivo. Jaz se boga ne bojim. On je moj zaščitnik in ga imam rada. Tudi trudim se ga razumeti, ga spoznati, kako deluje in zakaj.*«

Druga hipoteza »**Predvidevam, da gibanje Hare Krišna zavrača vsakršno materialno razkazovanje tako v doktrini kot v praksi, katoliki pa ga zavračajo le v teoriji, v praksi pa ne**«, me je na podlagi raziskav pripeljala do sklepa pogojne veljavnosti.

Pri gibanju Hare Krišna si *bhakta*, kot narekuje *Šrimad Bhagavatam* (2.8.21), ne sme kopiciti denarja in se z njim šopiriti. Preživljati se mora na lahek in pošten način, kar se vidi tudi v praksi.

»Krišni vse pripada. Zato mu bhakta želi vse dati. Pri nas je nepomembno, če si bogat ali siromašen. V skladu s svojimi zmožnostmi moraš služiti Krišni. Če imaš veliko, moraš več dati bogu.« (Iz intervjuja z bhakto)

Tudi Jezus zavrača kopičenje človekovega bogastva. Pomembno pa je vedeti, da je po načelih obeh religij potrebno sveta mesta – cerkve ali templje – lepo okraševati ter jih vzdrževati, kajti ta mesta so posvečena bogu. Kot pravi neki intervjuvani *bhakta*:

Mi smatramo, da mora biti božja hiša lepa, če je za boga. Mi bi najrajši videli, da bi bil oltar okrašen v zlatu, nekoč je bilo tako, da so vsi oltarji bili okrašeni v zlatu, v diamantih. Duhovni svet so samo diamanti pa zlato, pa smaragdi pa dragulji...a mi tega nočemo zase. Mi nočemo okrasiti templja Krišne zato, da se delamo pametne in bogate. Če bi imeli, bi dali za Krišno, ker je to njegova hiša in ne naša. Karkoli je, pripada Krišni. Recimo, če bi imel marmor, bi naredil tempelj iz marmorja, ampak ne zase. Seveda nimamo toliko denarja. Imamo, kar imamo, in to ponudimo Krišni. Če bi imeli več, bi ponudili več.

Glede na izjave bivših katolikov sem razbrala, da vidijo problem katolištva v tem, da se bogastvo uporablja za lasten užitek in ne za boga. Materialno bogastvo je usmerjeno v napačno smer. Denar, namenjen bogu in božanstvom, se porablja za druge potrebe. O tem zgovorno pričajo besede intervjuvancev:

»Mnoge katoliške cerkve so od zunaj lepo okrašene. Mene je motilo to, da daješ denar v pušco, pol pa vidiš pred cerkvijo parkiranega mercedeza, notri v cerkvi pa Mariji glava odpade. Pri Hare Krišni pa zelo lepo skrbijo za božanstva in dajo veliko nanje. Čeprav katolicizem s tem nima nobene veze.«

In

»Seveda pa smo vsekakor za Krišno pripravljeni nuditi vse svoje bogastvo in obilje. Svojega materialnega bogastva ne bi smeli koristiti sebično skozi politične in diplomatske strategije, kot to opažamo pri krščanstvu.«

Nekaj danih izjav ne more potrditi, da je to dejansko res. *Bhakta*, ki sicer ni bil vključen v intervju, pravi takole: *»Poznam nekaj duhovnikov, ki niti slučajno niso taki. So zelo skromni in vse uporabljajo v božji službi. Živijo preprosto in nič ni njihovo.«*

Tretjo hipotezo **»Predvidevam, da se konverzija v gibanje Hare Krišna zgodi zaradi kognitivne krize«**, ko se človek počuti praznega in brez cilja, lahko deloma (pogojno)

potrdim. V celoti pa lahko zavržem četrto hipotezo, ki pravi **»Predvidevam, da konverzijo v gibanje Hare Krišna v določeni meri povzroči tudi nezadovoljstvo s krščansko doktrino.«**

Že po spreobrnitvah je jasno, da intervjuvanci niso bili zadovoljni s krščansko vero, kar jih je v končni fazi tudi pripeljalo do iskanja druge rešitve. Vendar to nezadovoljstvo s krščansko vero nima nikakršno zveze s krščanskim naukom. To nam lepo ilustrira misel intervjuvanca: *»Nauk je popoln, le njegove interpretacije so slabe.«*

In ker jim krščanstvo ni nudilo pravih odgovorov na vprašanja, so bili nekateri intervjuvanci zmedeni ter brez pravega cilja, drugi pa so le iskali njegovo jasnejšo razlago.

»Spreobrnitev ni bila povezana s čustveno krizo, ampak z nezadovoljstvom duhovnega znanja v krščanski doktrini in želja po nadgradnji resnične duhovne prakse.«

In

»Vse mogoče sem poskusil, vse, kar sem se spomnil sem poskusil, da bi našel izpolnitev, da bi našel mir v sebi. Nisem, ni ga bilo. Karkoli sem počel, karkoli sem poskusil, mi je še vseeno nekaj manjkalo. Manjkal je en bistven odgovor, manjkal je smisel, manjkal je odgovor na vprašanje zakaj.«

In

»V katolištvu, kot so mi ga razlagali, se nisem našla, nisem dobila nobenega razumevanja, niti znanja, samo zakone. Hodila sem v cerkev, na verouk, k mašam, ampak to mi ni dalo nekih odgovorov, ni mi dalo vere v boga.«

In

»Samo krščanstvo mi ni kaj dosti prineslo k bistvu, zato, sem iskala drugo duhovnost.«

In

Ena izmed *bhaktin* mi je rekla: *»Res ne bi rada opravila intervjuja, ker ne bi rada na dan privlekla slabih spominov. To je zame preteklost in bi zdaj rada živela v sedanosti, samo za trenutek, v srečni veri. Nočem se spominjati preteklosti.«*

Kljub izjavi, ki nakazuje na nezadovoljstvo s katolištvom, je dodala, da sam nauk ni napačen, da nauk Jezusa uči o ljubezni, kakor tudi nauk *Krišne*, a *»ljudje so uničili lepoto nauka«*, je še dodala.

Pete hipoteze **»Predvidevam, da so konvertiti šli skozi vse tri faze Van der Lansovega in Derksovega modela«** sem se lotila malce drugače. Po opravljenih desetih intervjujih bi morala hipotezo zavrniti, saj se intervjuvanci v modelu niso našli.

O tem zgovorno pričajo besede intervjuvanca: *»Ne bi jaz zase rekel, da sem šel skozi te tri faze.«*

Kljub temu, hipoteze nisem mogla kar zavrniti. Na številnih nedeljskih srečanjih sem poleg desetih intervjujev opravila še dodatnih deset intervjujev. Moj vzorec intervjuvancev je sedaj zajemal deset spreobrnjenecv iz katolicizma v gibanje Hare Krišna ter deset intervjuvanecv, ki v preteklosti niso pripadali nobeni drugi religiji, so pa vedno verovali v boga. Intervjuvance sem razdelila v dve kategoriji, in sicer na tiste, ki so v gibanju Hare Krišna več kot dve leti, in na tiste, ki so v gibanju manj kot dve leti. Število obeh je bilo sorazmerno. V intervjuju sem jih spraševala predvsem po načinu življenja v preteklosti in spremembi življenja, ki je sledil po vključitvi v gibanje Hare Krišna. Poleg primerjalne raziskave odgovorov dvajsetih intervjujev sem kot odkriti opazovalec tudi redno hodila na *sange*, ki so jih pripadniki gibanja organizirali v kraju, kjer živim, ter na nedeljska srečanja v templju v Ljubljani.

Črnič (2005: 687-689) pravi, da številne raziskave kažejo, da so spreobrnjenci praviloma bolj predani svoji skupnosti in religijskim dejavnostim kot tisti verniki, ki so v določeno religijo socializirani.

Moja raziskava je pokazala, da so se tisti, ki so v skupnosti manj kot dve leti, bolj intenzivno trudili prepričati me o pravi izbiri svoje religije. Povedali so tudi, da so morali ogromno časa porabiti za to, da so prepričali svoje znance, sploh pa starše, ter da prepričevanje staršev sploh še ni končano. O tem zgovorno pričajo besede intervjuvanca: *»Mama še sedaj ni sprejela, po desetih letih še sedaj ni sprejela.«*

Ugotovila sem tudi, da tisti, ki so pripadniki gibanja Hare Krišna manj kot dve leti, niso imeli nobenega zadržka o dajanju izjav za intervju, celo počaščeni so bili. Skrbelo jih je le to, da mogoče ne bodo imeli dovolj podatkov in znanja zame.

Tudi tisti, ki so pripadniki gibanja Hare Krišna več kot dve leti, so z veseljem odgovarjali na moja vprašanja, vendar z enim zadržkom, z eno distanco. Poleg tega, da so intervjuvanci pripadniki gibanja že dalj časa in zato niso več fanatični z neprestanim prepričevanjem drugih v to religijo, je verjetno potrebno omeniti tudi dejstvo, da je večina izmed njih že navajena neprestanega nadlegovanja radovednih družboslovcev, zato njihova mimika deluje bolj apatično.

Glede na intervjuje in opazovanje prva faza modela (fanatizem, ki ga spremlja goreče prizadevanje, da posameznik prepriča sebe in znance v pravilno izbiro religije) drži. Kot pravi intervjuvanka: *»Da sem sebe prepričala, je trajalo kratko, od prvega programa do*

pogovora z mamo doma. Prepričevanje staršev je trajalo do polnoletnosti in zrelosti v razumevanju zavesti Krišne hkrati.»

Druga faza (ko posameznik definira sebe kot raziskovalca svojih potencialov, saj mu ni več nujno opravičevati svojega početja in religije) za pripadnike Hare Krišna drži, saj se *bhakte* v določeni fazi razvoja prenehajo ukvarjati z opravičevanjem svojega početja in se začno resno ukvarjati z duhovnostjo. Kot pravi intervjuvani *bhakta*: *»Druga faza je stabilno prakticanje prakse, koriščenje transcendentalnega znanja, in na ta način sprejemanje močnejše vere.»*

Tudi tretja faza modela (inicijacija, ki pomeni dokončno spreobrnitev oziroma konec spreobrnitvenega procesa) za pripadnike gibanja Hare Krišna drži, saj zanje inicijacija predstavlja posvetitev v gibanje Hare Krišna, ki pa jo jemljejo zelo resno, kar nam najbolje potrjuje izjava intervjuvanega *bhakte*: *»Tretji fazi, to je inicijacija, bi lahko rekel, da je pravilni začetek resnega duhovnega življenja, ki vodi do cilja - ljubezni do Krišne.»*

Četrta hipotezi torej lahko potrdimo, saj je pokazala, da za intervjuvance drži. Čeprav se intervjuvanci sami v modelu niso našli, sem po oceni tistih, ki so pripadniki gibanja manj kot dve leti, ugotovila, da so še vedno v prvi, fanatični fazi in ravnotako v drugi fazi odkrivanja svojih potencialov. Tretja faza inicijacije jim še sledi. Iz vseh dvajsetih intervjujev bi lahko sklepala, da motivacija k spreobrnitvi vseh desetih intervjuvancev, kakor tudi motivacija ostalih desetih intervjuvancev, teži k odkrivanju smisla življenja ter delovanja v smislu samorealizacije. O tem zgovorno pričajo besede intervjuvancev: *»V katolicizmu, kot so mi ga razlagali, se nisem našla, začela sem brati knjige, da zadevo bolj spoznam in sedaj sem jaz končno lahko jaz.»*

In

»Spoznal sem globlji jaz in širše razumevanje absolutne Resnice Boga in realnega sveta okoli nas. Sedaj opažam povezavo s pravo duhovno identiteto ter psihološko mentalno stabilnost.»

Vse to pomeni, da posameznik ne stremi k skupinskim odnosom, ampak k individualnem izkustvu oziroma k dosegu duhovnega izkustva.

Glede na prebrano literaturo in opravljene intervjuje lahko sklenem, da gre pri pripadnikih gibanja Hare Krišna v primerjavi s katoliki poleg intenzivnega ter osebnega odnosa z bogom, za bolj intenzivnejšo religijsko prakso. Črnič (2005: 688) pravi, da gre

pri pripadnikih gibanja Hare Krišna za »izjemno intenzivno in bolj mistično religioznost«, pri katolikih pa gre za bolj »formalno obliko čaščenja, ki ima predvsem kulturni karakter v smislu pripadnosti in identitete, ne pa toliko vsebinske vernosti« (kot to označi britanska sociologinja Grace Davie: »pripadam, a ne verujem«). Trditve potrjuje tudi raziskava SJM 97/2, ki pravi, da le 36% samodeklariranih vernih katolikov⁵¹ veruje v temeljno doktrinarno postavko, v vstajenje po smrti (Črnič 2005: 688).

Vsaka tradicija ima učenja, nauke, katerim lahko verjamemo. Swami Vivekananda je izrekel osrednjo misel svojega učitelja: »Mnoge poti vodijo k istemu Bogu.« (Goljevšček 1992: 128)

»Vse religije so enake in dobre, če so njihovi verniki poštene.« (Odgovor na vprašanje, Friderik II., Veliki v Tošič 2003: 127)

---

⁵¹ Samodeklarativni katoliki so po podatkih tisti, ki so se izrekli, da pripadajo RKC in so hkrati precej, zelo ali globoko verni (Črnič 2005: 682).

LITERATURA

- Basham, Arthur Llewlynn (1974): *A Cultural History of India*. London: Oxford University Press.
- Bhaktivedanta, Abhay Charan (1998): *Bhagavad-gita, kakršna je*. Korsnas: The Bhaktivedanta Book Trust.
- Bhaktivedanta, Abhay Charan (1993): *Srimad Bhagavatam: Prvi spev – drugi del, »Stvarjenje«*. Ljubljana: Skupnost za zavest Krišne.
- Bhaktivedanta, Abhay Charan (1995): *Srimad Bhagavatam: Drugi spev, »Kozmična manifestacija«*. Ljubljana: Skupnost za zavest Krišne.
- Bhaktivedanta, Abhay Charan (2003): *Srimad Bhagavatam: Peti spev, »The creative impetus«*. Vaduz: The Bhaktivedanta Book Trust.
- Bhaktivedanta, Abhay Charan (1991): *Nauk Gospoda Caitanye*. Ljubljana: Skupnost za zavest Krišne.
- Črnič, Aleš (2001): *Teorija in praksa definiranja religije*. Teorija in praksa 38(6), 1004–1016.
- Črnič, Aleš (2005): *Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov*. Teorija in praksa 42(4-6), 674–690.
- Črnič, Aleš (2005a): *V imenu Krišne: Družboslovna študija gibanja Hare Krišna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dahlquist, Alain (1962): *Megasthenes and Indian Religion. A Study in Motives and Types*. Motilal Banarsidass: Delhi.
- Davy, Marie-Madeleine (1990): *Enciklopedija mistika I. svezak*. Ljubljana: Naprijed.
- Davy, Marie-Madeleine (1990a): *Enciklopedija mistika II. svezak*. Ljubljana: Naprijed.
- Eliade, Mircea (1970): *Mit i zbilja*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Goljevšček, Alenka (1992): *New age in krščanstvo*. Koper: Ognjišče.
- Hart Alvin Van Pelt (1998): *Pogovori med vzhodom in zahodom: Pogovori med častitim V.P. Hartom in Satjaradžo daso: Krščanstvo in zavest Krišne*. Šmarješke Toplice: Stella.
- Hribar, Tine (2002): *Evangelij po Nietzscheju*. Ljubljana: Nova revija.
- Ions, Veronica (1985): *Indijska mitologija*. Opatija: Otokar Keršovani.
- Katekizem katoliške Cerkve: Kompendij. Slovenska škofovska konferenca (2006)*: Ljubljana: Družina.

- Kersten, Holger (2003): *Jezus je živel v Indiji: Jezusovo skrivno življenje po križanju*. Notranje Gorice: Quatro.
- Lesjak, Gregor (2001): *Nova religijska in duhovna gibanja v Sloveniji*. Teorija in praksa 38(6), 1108–1124.
- Kerševan, Marko (1970): *Religija in sodobni človek*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ranke-Heinemann, Uta (1992): *Katoliška cerkev in spolnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Rode, Franc (2001): *Stati inu obstatu*. Ljubljana: Družina.
- Rosen, Steven (1991): *Vedic archeology and assorted essays*. Folk books: New York.
- Satyaraja, Dasa (2002): *The four principles of freedom: The morals and ethics behind vegetarianism, continence, sobriety and honesty*. United States of America: FOLK Books.
- Schmitt, Eleonore (1993): *Hrana v Svetem pismu*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Smrke, Marjan (2000): *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sveto pismo stare in nove zaveze* (1995): Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Swami, Bhakti Tirtha (2001): *Duhovni ratnik II: Preobrazba požude v ljubav*. Zagreb: Bhaktivedanta – udruga za znanost i religiju.
- Tošič, Mišo (2003): *Prerokbe iz Ved: Najstarejše svetovne prerokbe*. Ljubljana: Veda, Quest International.
- Ule, Andrej (2001): *Sebstvo in meditacija*. Ljubljana: Nova revija.
- Verbinc, Franc (1982): *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Volarič, Ariana (2001): *Znanstveni pogledi na spreobrnitev v alternativne religije*. Teorija in praksa 38(6), 1037–1057.
- Zakonik cerkvenega prava = Codex iuris canonici: razglašen z oblastjo papeža Janeza Pavla II.* (1983/1999): Ljubljana: Družina.

VIRI:

- ISKCON (2004): *ISKCON and Interfaith. ISKCON in relation to people of faith and God*. United Kingdom: ISKCON Communications. Dostopno na http://www.iskcon.com/icj/2_2/rasamandala.html (29. december 2006).

Murti, Vasu: *A source of inspiration: Krishna Consciousness and the Judeo-Christian tradition. A guide to interfaith discussion.* Dostopno na <http://www.all-creatures.org/murti/asource.html> (6. december 2006).

http://sl.wikipedia.org/wiki/Cerkvena_pokrajina (17. marec 2007).